

ATATÜRK DÖNEMİ BALKAN POLİTİKASI BAĞLAMINDA TÜRKİYE-YUNANİSTAN EK ANTLAŞMASI

Sezai ÖZTAŞ* - Gürhan KINALI**

ÖZ

İkinci Dünya Savaşı öncesi Balkanlarda revizyonist devletlere karşı alınan önlemler yetersizdi. Eksikliği gidermek isteyen Türkiye ve Yunanistan, 1930 Dostluk Antlaşması ve 1933 Samimi Anlaşma Pakti'ndan doğan iş birliğinin genişletilmesine ek olmak üzere 1938 yılında yeni bir antlaşma imzalamışlardır. Antlaşma siyasi ve askeri boyutları bulunan emniyet sistemi olarak Atatürk dönemi Türk-Yunan ilişkilerinin doruk noktasıydı. Mevcut düzenlemelere eklenen hükümlere göre bağıtlı iki devletten birine saldırı devlet askerlerini diğer devlet kendi topraklarından geçirmeyecek, icabında silahla karşı konularak tarafsız kalınacaktı. Böylece iki devlet Balkan ortalarından gelecek bir saldırıya karşı topraklarının güvenliğini sağlamışlardır. Ayrıca kendi toprakları üzerinde birbirlerinin emniyetini bozacak veya hükümetini değiştirecek girişimleri de engelleyeceklerdi. Kurulan ittifak rejimi Balkan Antantı'nın ruhuna uygun olmanın yanında bu ruhun geliştirilmesini de amaçlamıştır. Samimi Anlaşma Pakti ve Balkan Antantı Türkiye'nin barışseverliği ve Atatürk'ün uzağı gören siyasetinin bir sonucuydu. 1938 Ek Antlaşması ise bu siyasetin bir uzantısı ve en ileri aşaması olmuştur.

Anahtar Kelimeler: Türk Dış Politikası, Türk-Yunan Antlaşmaları, Mustafa Kemal Atatürk, Elefterios Venizelos, İoannis Metaksas

* Doç. Dr., Namık Kemal Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü, Tekirdağ, ORCID: orcid.org/0000-0002-1742-4200, E-posta: soztas@nku.edu.tr

** Öğr. Gör. Dr., Kırklareli Üniversitesi, Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi Bölümü, Kırklareli, ORCID: orcid.org/0000-0002-1645-3480, E-posta: gurhan.kinali@klu.edu.tr

SEZAI ÖZTAŞ - GÜRHAN KINALI

**TURKEY-GREECE SUPPLEMENTARY AGREEMENT
IN THE CONTEXT OF BALKAN POLICY OF
ATATURK PERIOD**

ABSTRACT

Before the Second World War, the measures taken against revisionist states in the Balkans were insufficient. Greece and Turkey who wanted to address this issue, signed a new treaty in 1938, in addition to cooperation arising from the expansion of the Pact in the 1930 Treaty of Friendship and the 1933 Sincere Agreement. As a security system with political and military dimensions, the treaty was the culmination of Turkish-Greek relations in the Ataturk period. According to the provisions added to the existing regulations, the soldiers of the state attacking the other state under the conditions would not pass through the other state's territory. If necessary, it would be countered with a gun and remain neutral. Thus, the two states strengthened the security of their lands against an attack from the middle of the Balkans. They would also prevent attempts to disturb each other's security or change their government on their land. The alliance regime that was established aimed not only to be suitable for the spirit of the Balkan Pact but also to develop this spirit. Sincere Agreement Pact and Balkan Pact were the results of Turkey's pacifism and Ataturk's far-sighted policy. The 1938 Additional Treaty, has been an extension and also the furthest point of his policy.

Keywords: Turkish Foreign Policy, Turkish-Greek Treaties, Mustafa Kemal Ataturk, Elefterios Venizelos, Ioannis Metaksas

EXTENDED ABSTARCT

After gaining its independence, Greece made expanding its lands in line with the Megali Idea policy, its main foreign policy principle. Within this policy, it made important gains in the First Balkan War. The Greek occupation that started in Western Anatolia following the First World War allowed new gains. However, the successful completion of the War of Independence under the leadership of Mustafa Kemal Pasha left these attempts inconclusive.

Difficulties encountered during the implementation of the exchange agreement signed in Lausanne determined the course of Turkish and Greek relations afterward. Although the countries signed an agreement in 1926 in Athens to solve several problems arising from the exchange, a solution could not be achieved.

ATATÜRK DÖNEMİ BALKAN POLİTİKASI BAĞLAMINDA TÜRKİYE-YUNANİSTAN
EK ANTLAŞMASI

The atmosphere of tension damaged not only the friendship of two neighbours, but also Turkey's policy of stabilizing the Balkans. Within the scope of this foreign policy objective, Turkey wanted to enter a period of friendship and cooperation with its neighbour Greece. The prerequisite for this was Greece's abandonment of the Megali Idea policy, which symbolized its historical ambitions.

Greece moved away from the environment of political uncertainty with the election of Venizelos as its Prime Minister in 1928. Attaching special importance to the development of relations with Turkey, Venizelos stated in the letter he sent to Prime Minister İnönü that, Greece had no ambitions in Turkish territory. Although this approach did not resolve conflicting opinions, it at least created a dialogue environment. Doubts created by Bulgaria's shifting attitudes were also effective for parties to follow a more moderate policy towards each other. Although the rapprochement in relations was mainly fed by environmental developments, the prudent approaches of Atatürk and Venizelos were decisive.

The Ankara Convention was signed in 1930 as a result of the efforts of the two leaders to abandon the historical conflict-based foreign policy. Thus, the problem of etabli, which gave direction to the post-Lausanne period with its political and economic dimensions, was overcome and a new era for relations was opened.

Purpose of the Study

The 1930s was a period when Turkey and Greece put their past hostilities aside and strengthened their bond of friendship. Thus, the idea of peace in the Balkans under the guidance of two countries could be developed. The aim of this study is to investigate under which conditions and how the 1938 Supplementary Agreement, the pinnacle of Turkish-Greek affinity whose traces can be found in the 1930 Friendship Treaty, the 1933 Sincere Agreement and the 1934 Balkan Entente, was born.

The reflections of the Supplementary Agreement, which was examined as a security system with political and military dimensions in the context of Turkish-Greek relations and Balkan countries in the study, were tracked. In this context, environmental factors that encourage cooperation between two countries, security concerns arising from inside and outside the region, the attitudes of Turkish and Greek statesmen, and the effects of political drifts in Greece on this process were discussed.

Method and Literature Review

The qualitative research method was used in the study. Document analysis was used as a data collection tool and the relevant information was evaluated by searching first-degree sources as much as possible. Periodicals

of the period were used to collect data on the subject. In this context Akşam, Cumhuriyet, and Kurun newspapers were examined. The reflections of the process on the Grand National Assembly of Turkey were followed through the Journal of Records. The memoirs of the Turkish foreign policy actors of the period who lived and witnessed the events and facts were examined. Thesis and works on Turkish-Greek relations and basic Turkish foreign policy works were used as secondary sources.

Results and Conclusions

Atatürk thought that the first step of the new Balkan policy should be taken with Greece. Following the resolution of the Etabli dispute, the 1930 Friendship Treaty signed during the historic visit of Greek Prime Minister Venizelos to Ankara, shaped the new policy. In the event of an attack on one of the two states, the other state was assured to follow a policy of neutrality.

The Turkish-Greek friendship, the foundations of which were laid under the leadership of Atatürk and Venizelos, could be sustained independently, without intervention by anyone in the 1930s. Although Venizelos moved away from the administration in 1932, there was no deviation in Greece's foreign policy towards Turkey. Two states, which remained close, ensured the mutual protection of their common borders from attack with the 1933 Sincere Agreement. The agreement inspired the Balkan Entente, and Turkey, Greece, Yugoslavia, and Romania, which signed the agreement, mutually guaranteed the security of their borders. The reservations about the view that the entente would not be valid for attacks that may come from outside the region, limited the security dimension of the entente. The attitude of Bulgaria, which did not participate in the Entente, damaged the ideal of unity and peace in the Balkans.

Turkey wanted to further develop friendship and cooperation with the Balkan States, as it saw the measures taken against attacks from inside and outside the region insufficient. Turkey and Greece turned to military pacts in order to expand the area of common border security in an environment where uncertainty and aggression increased and where the alliance system sought to be established with the entente weakened. Prime Minister Bayar on behalf of Turkey, and Prime Minister Metaxas on behalf of Greece signed the Turkey-Greece Supplementary Treaty on April 27, 1938. Yugoslavia and Romania did not participate in this treaty, which would develop the spirit of the entente because they were afraid of obligations.

According to the Supplementary Treaty, which was the complement and extension of the 1930 Friendship Treaty and the 1933 Sincere Agreement, if one of the parties was attacked, the other party would maintain its neutrality by not allowing the attacking state's soldiers to pass through its territory. As

ATATÜRK DÖNEMİ BALKAN POLİTİKASI BAĞLAMINDA TÜRKİYE-YUNANİSTAN
EK ANTLAŞMASI

a provision emphasizing the military pact feature of the treaty, neutrality was to be protected by armed opposition when necessary.

The treaty also had diplomatic and political aspects. Accordingly, the countries had agreed to find solutions against threats from other states. In addition, these two countries would not allow activities aiming to disrupt the security of the other or to change the government, on their territory. This provision was very valuable for Greece, where political turmoil prevailed.

The treaty would be valid for ten years, automatically extending unless terminated a year earlier. Unless the countries do not terminate it, the Supplementary Agreement, combining the validity periods of the 1930 Friendship Treaty and 1933 Sincere Agreement it was complementary of, seems to have been erased from memory with the effect of World War II.

As a result, the foreign policy of the Atatürk period played an important role in overcoming the historical hostilities with Greece. Turkey's idea of ensuring the peace and unity of the Balkans was built on the friendship of the two countries. In this context, the Additional Agreement constituted the final stage of Turkey's pacifism and Atatürk's far-sighted policy.

Giriş

Yunan bağımsızlık hareketi 19.yüzyıl başlarında olgunlaşmaya başlamış, Rumlar 1821'de Mora'da ayaklanmıştı. Osmanlı Devleti, Mısır Valisi Mehmet Ali Paşa'dan aldığı yardım sayesinde ayaklanmayı bastırda Avrupalı devletlerin devreye girmesiyle Yunanistan'ın bağımsızlığına giden yol yeniden aralanmıştır. Osmanlı-Rus Savaşı sonunda imzalanan 1829 Edirne Antlaşması ile bağımsız Yunanistan'ın kurulması kabul edilmiştir. 1830'da imzalanan Londra Protokolü ise Yunanistan'ın bağımsızlığını ilan etmiştir.

Yunanistan kurulduktan sonra Megali İdea siyaseti doğrultusunda sınırlarını genişletmeyi temel dış politika ilkesi olarak belirlemiştir. Osmanlı Devleti'nin güç kaybediyor olması ve Avrupalı devletlerin destekleri Yunan politikacıları yayılmacı emelleri açısından umutlandırmıştır. Yine de Yunanistan'ın sınırlı kaynaklarıyla bu hedefi hayata geçirmesi oldukça güçtü. 1911'de Osmanlı Devleti'nin İtalya ile savaşa girmesi Yunanistan adına beklenen fırsatı sağlamıştır. Balkan Devletleri'yle ittifak kuran Başbakan Venizelos yönetimindeki Yunanistan, Birinci Balkan Savaşı'nda elde ettiği topraklarla sınırlarını iki misline çıkarabilmiştir.

Balkan Savaşları'nı takiben başlayan Birinci Dünya Savaşı Yunanistan'a yeni fırsatlar sunmuştur. Ancak Osmanlı Devleti ile müttefik olan Almanya'ya karşı savaşmak istemeyen Yunan Kralı I. Konstantin ile savaşta İngiltere ve Fransa'yı destekleyen Başbakan Venizelos arasındaki görüş ayrılıkları bu konuda somut bir adım atılmasını güçleştirmiştir.

Almanya liderliğindeki İttifak Grubu'nun savaşı kaybetmesiyle yeniden umutlanan Yunanistan pazarlıkların yapılacağı Paris Barış Konferansı'nda muzaffer devletlerin yanında yerini almıştır. Konferans sonrası İzmir'den başlayan Yunan işgali zamanla Osmanlı Trakya'sı ve İç Anadolu'ya kadar uzanmıştır. İşgal altında kalan bu topraklar Sevr Barış Antlaşması ile Yunan egemenliğine terk edilmiştir. Böylece Megali İdea düşüncesi kapsamında hayati bir adım daha atılmıştır. Bu gelişmelere karşın Mustafa Kemal Paşa başkanlığındaki BMM Hükümeti Yunan Ordusu'nu bozguna uğratarak antlaşmayı geçersiz kılmıştır.

Taraflar arasındaki silahlı mücadelenin sona erdiği Mudanya Mütarekesi'ni takiben Türk ve Yunan temsilcileri Lozan Konferansı'nda bir araya gelmişlerdir. Burada Yunan baş delegeesi eski Başbakan Venizelos ile Türk baş delegeesi Dışişleri Bakanı İsmet Paşa ihtilafı konuların çözümü konusunda uzlaşmacı bir görüntü sergilemişlerdir. Böyle olduğu halde 30 Ocak 1923'te Lozan'da imzalanan Türk ve Rum Nüfus Mübadelesine İlişkin Sözleşme ve Protokol'ün uygulanması safhasında öngörülmeven sorunlar çıkmıştır.

Sözleşmeye göre 1912 Yasası ile tanımlanan İstanbul Belediye sınırları içerisinde Mondros Mütarekesi'nden önce yerleşen Rumlar İstanbul'da oturan yerleşik Rumlar kabul edilecekler ve mübadele kapsamı dışında kalacaklardı. Hâlbuki Yunanistan İstanbul'da yerleşmiş Rum vatandaşlarını yerleşme tarihlerine bakılmaksızın mübadele kapsamı dışında tutmak istemiştir. Yunanistan, sözleşme hükümlerini bu şekilde yorumlayarak üstesinden gelemeyeceği göç hareketliliğini önlemeyi amaçlamıştır.

Sözleşme hazırlanırken gündeme getirilmeyen bu husus Türkiye ve Yunanistan arasında Lozan sonrası dönemin temel ihtilaf konusu haline gelmiştir. Öyle ki Yunanistan Batı Trakya Türklerinin, Türkiye ise İstanbul Rumlarının mallarına el koymaya başlamıştır. Türkiye'nin Rum Ortodoks Patriğini mübadele sözleşmesini gerekçe göstererek sınır dışı etmesi ise gerginliği tırmandırmıştır. Yunanistan etabli sorununu Milletler Cemiyeti'ne

ATATÜRK DÖNEMİ BALKAN POLİTİKASI BAĞLAMINDA TÜRKİYE-YUNANİSTAN
EK ANTLAŞMASI

taşıymış, oradan Uluslararası Sürekli Adalet Divanı'na gönderilen anlaşmazlık konusu çözümsüzlüğünü sürdürmüştür. Türkiye ve Yunanistan arasında mübadele kaynaklı bazı sorunları gidermeyi amaçlayan 1926 Atina Antlaşması da çözüm getirmemiş, ilişkiler yeniden gerginleşmiştir.

Balkanlar'ı istikrarlı bir bölgeye dönüştürmek isteyen Türkiye, bu hedefi kapsamında komşusu Yunanistan'la yumuşama ve iş birliği dönemine geçmek istemiştir. Fakat bunun için Yunanistan'ın Megali İdea politikasından vazgeçmesi gerekmektedir. Ayrıca başta mübadele ve mübadil malları olmak üzere anlaşmazlıklar da giderilmeliydi. Bu konular halledilemediği için 1930'a değin Türkiye ve Yunanistan arasında dostane ilişkiler kurulamamıştır.

1. Türk-Yunan Ek Antlaşması'nın Temeli

Yunanistan, Venizelos'un 1928'de Başbakan seçilmesiyle siyasal belirsizlikler ortamından uzaklaşmaya başlamıştır. Yeni hükümet programında Türkiye ile ilişkilerin geliştirilmesi temel dış politika hedefi olarak açıklanmıştır. Venizelos bu hedef doğrultusunda 30 Ağustos 1928'de Başbakan İsmet İnönü'ye özel bir mektup göndermiştir. Mektubunda Türkiye'nin kendi topraklarında gözü olmadığını iyi bildiğini belirten Venizelos, aynı şekilde Yunanistan'ın da Türk topraklarında gözü olmadığını ifade etmiştir. Ayrıca yeni bir dostluk antlaşmasıyla var olan anlaşmazlıkların giderilmesini istemiştir.¹ İkili ilişkilerin geliştirilmesine yönelik bu adım Türkiye'de olumlu karşılanmıştır. Böylece etabli sorununun çözümü için girişimler yeniden başlamıştır.

Bu süreçte Türkiye ile Yunanistan'ın yakınlaşmalarına katkı sunan bazı gelişmeler meydana gelmiştir. Balkanlarda ve Doğu Akdeniz'de etkinliğini arttırmak isteyen İtalya Türkiye ve Yunanistan'ı içine alan üçlü bir ittifak sistemi geliştirmek istemiştir.² Bu politikanın ürünü olarak 30 Mayıs 1928'de Türk İtalyan Tarafsızlık ve Uzlaştırma Antlaşması imzalanmıştır. İtalya, Yunanistan ile de aynı içerikte bir antlaşma yapmıştır. Türkiye ve Yunanistan arasındaki görüş ayrılıkları giderilemese de diyalog ortamı sağlanmıştır. Türkiye ve Yunanistan'ı birbirlerine karşı sağduyulu bir dış politika anlayışına götüren diğer etken Bulgaristan'ın tutumu olmuştur.

¹ Damla Demiröz, *Savaşın Barışa Giden Yol Atatürk-Venizelos Dönemi Türkiye-Yunanistan İlişkileri*, 2. Baskı, İletişim Yayınları, İstanbul 2017, s. 153-154.

² Mehmet Gönülbol ve Cem Sar, *Atatürk ve Türkiye'nin Dış Politikası (1919-1938)*, 3. Baskı, Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, Ankara 2013, s. 91.

Gürel, bu etkeni şu sözlerle ortaya koymuştur: “*Türk yöneticilerinin Bulgaristan’ın izlemeye başladığı revizyonist politikadan kuşku duymaya başlamaları ve bunu Yunanistan’ın tutumundan daha tehlikeli görmeleri; Yunanistan’ın da Bulgaristan karşısında Türk dostluğuna gerek duyması, iki devleti yakınlaştıran başlıca unsur olmuştur.*”³

Türk-Yunan ilişkilerinde başlayan yakınlaşmanın çevresel gelişmelerden beslendiği açıktı. Ayrıca her iki ülke de sosyal ve iktisadi sorunlarının aşılması için silahlanma masraflarının kısılması gereğinin farkındaydı. 1929 ekonomik bunalımının etkileri hafifletilmeliydi. Bunlarla birlikte dostluk dönemine geçilebilmesi iki ülke liderinin tutumlarıyla da ilintili olmuştur.

1.1. 1930 Antlaşmaları

Atatürk ve Venizelos 1920’lerin sonlarında iki devlet arasında çatışmaya dayanan geçmiş politikaların terk edilerek, barışın hüküm sürmesini arzulamışlardı. İki liderin bu arzularının ve gayretlerinin sonucu olarak 10 Haziran 1930’da Ankara Sözleşmesi imzalanmıştır. Böylece Lozan Konferansı’ndan beri siyasal ve mübadil mallarından kaynaklanan iktisadi yönleriyle ilişkileri geren etabli sorunu aşılabilmıştır. Sözleşmeyle yerleşme tarihine bakılmaksızın İstanbul bölgesinde bulunan Rumlar yerleşik kabul edilmiştir. Daha önce bu konuda katı bir tutum sergileyen Türkiye’nin yeni yaklaşımı Balkan politikasında meydana gelen değişikliğin bir göstergesi olmuştur.⁴

Sözleşme günü Venizelos’a mektup gönderen Başbakan İsmet İnönü, dostane ilişkilerden duyduğu memnuniyeti dile getirerek mevkidaşını Ankara’ya davet etmiştir. Daveti olumlu karşılayan Yunan Başbakanı 27-31 Ekim 1930 tarihlerinde Türkiye’ye ziyarette bulunmuştur. Tarihi ziyarette yapılan görüşmeler sonucunda 30 Ekim 1930 Antlaşmaları olarak adlandırılan üç antlaşma imzalanmıştır. Bunlar Dostluk, Tarafsızlık, Uzlaşma ve Hakemlik Antlaşması, Deniz Kuvvetlerinin Sınırlandırılmasına İlişkin Protokol ve İkamet, Ticaret ve Seyrisefain Antlaşmaları’ydı.⁵

³ Şükrü Sina Gürel, *Tarihsel Boyutları İçinde Türk-Yunan İlişkileri 1821-1993*, İmge Kitabevi, Ankara 2018, s. 64.

⁴ Hüner Tuncer, *Atatürkçü Dış Politika*, 2. Baskı, Kaynak Yayınları, İstanbul 2011, s. 99.

⁵ Gönlübol ve Sar, *a.g.e.*, s. 73.

ATATÜRK DÖNEMİ BALKAN POLİTİKASI BAĞLAMINDA TÜRKİYE-YUNANİSTAN
EK ANTLAŞMASI

İki devlet içlerinden birine saldırıda bulunulması halinde diğer devletin tarafsızlık siyaseti gütmemesini yükümlenmişlerdi. Yunanistan'la yapılan antlaşmalar yeni devrin habercisi olmuştur. Atatürk, yeni bir Balkan politikası başlatmak istemiş ve bu politikanın ilk adımının da Yunanistan'la atılması gerektiğini düşünmüştür.⁶ Atatürk'ün 1 Kasım 1930'da, TBMM'nin dördüncü yasama dönemi açılışı esnasında yaptığı konuşmasında bu düşüncenin izleri açıkça görülebilmektedir. Burada yeni bir devirden söz eden Atatürk şöyle demiştir:

“Komşumuz ve dostumuz Yunanistan Başvekilinin ve Hariciye nazırının Ankara'yı resmen ziyaretlerini hususî bir memnuniyetle zikrederim. Türkiye ile Yunanistan'ın yüksek menfaatleri birbirine zıt olmaktan tamamen çıkmıştır. Bu iki memleketin samimî bir dostlukla kendileri için emniyet ve kuvvet görmelerinde isabet vardır. İki cumhuriyet arasında açılan yeni devrin yeni esaslarını, ahde rapteden vesikalar, yüksek tasvibinize arz olunmuştur.”⁷

Türkiye'nin yakın komşularıyla ilişkilerindeki samimiyeti arttırmaya yönelik dış siyaseti kapsamında Başbakan İsmet İnönü ve Dışişleri Bakanı Tevfik Rüştü Aras, 5 Ekim 1931'de Atina'ya iade ziyaretinde bulunmuşlardır. O sırada Yunanistan'da cumhuriyet ve krallık tartışılmaktaydı ve yeniden krallık idaresine geçilebileceği düşünülmekteydi. Başbakan Venizelos ziyaret sırasında mevkidaşını Atina Belediyesine de götürmüş, Başbakan İsmet İnönü burada iyi kabul görmüştür. Akabinde Venizelos'un Atina Belediyesinin kralcılarının elinde olduğunu söylemesi Başbakan İsmet İnönü'yü şaşırtmıştır. Venizelos bu durumu *“Bizde oluyor işte. Seni belediyeye götürürken, kralcılarını, kralcı olan politikacıları yakından tanıyıp dinleyesin ve iki memleket arasındaki dostluk münasebetlerinin bütün siyasi çevrelere mal olmuş bulunduğuna inanmasını istedin.”⁸* sözleriyle açıklamaya çalışmıştır.

Atatürk, bu temasların oluşturduğu samimi atmosferin etkisiyle 1 Kasım 1931'de, TBMM'nin ikinci yasama dönemi açılışı sırasında komşu Yunanistan ve Balkanlar hakkında şu açıklamalarda bulunmuştur:

“Birbirleriyle davası kalmadığını; birbiriyle iyi geçinmek kararında bulunduğunu ilan eden iki memleketin

⁶ Gürel, a.g.e., s. 64.

⁷ T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Cilt 22, 1 Kasım 1930, s. 3.

⁸ İsmet İnönü, *Hatıralar*, 4. Baskı, (Haz.) Sabahattin Selekt, Bilgi Yayınevi, Ankara 2014, s. 501-503.

münasebetlerinde hayırlı inkişafı memnuniyetle teshil ve teşvik etmek emelimizdir... Türkiye, coğrafi vaziyeti itibariyle Balkanlarda sulhun muhafaza ve takviyesine bilhassa alakadardır. Komşularıyla hemen hiçbir davası ve ihtilaflı bulunmamak vaziyeti Türkiye'nin temenniyatına hususi bir samimiyet izafe etmek tabiidir.”⁹

Türk-Yunan dostluğunun mimarlarından Venizelos 1932 seçimlerinde hükümeti tek başına kuracak çoğunluğu sağlayamamıştır. Yeni hükümeti krala yakınlığı ile bilinen Panayis Çaldaris kurmuştur. Buna rağmen iki ülke arasındaki yakınlık Venizelos'un öngördüğü üzere kaldığı yerden devam etme eğiliminde olmuştur. Hükümet değişikliği sonrası Yunan elçisi Polihronyadis Dışişleri Bakanı Tevfik Rüştü Aras'ı ziyaret ederek Türk-Yunan ilişkilerinde önceki hükümetin takip ettiği dostluk politikasının sürdürüleceğini, bu politikanın bir partiye özgü olmayıp Yunan milletine ait olduğunu belirtmiştir.¹⁰ Bu durum tarafların yeni dış politika anlayışının kişilerden bağımsız olarak yürütülebileceğine işaret etmiştir.

1.2. 1933 Samimi Anlaşma Pakti

Türkiye Cumhuriyeti İktisat Bakanı Celal Bayar ve Dışişleri Müsteşarı Numan Rıfat, 27 Nisan-10 Mayıs 1933 tarihlerinde Atina'da çeşitli temaslarda bulunmuşlardır. Bu ziyaret sırasında iki ülkenin ticari ve iktisadi konuları haricinde ortak menfaatlerini içeren siyasal ve uluslararası konularda yapılacak iş birliği de müzakere edilmiştir. Bunun neticesi olarak yeni bir dostluk misakının Çaldaris'in Ankara ziyaretinde sonuçlandırılacağı haberi basına yansımıştır.¹¹ Celal Bayar'ın Atina ziyaretini değerlendiren Yunus Nadi, “iki memleketin zaten kâfi derecede samimi ve yüksek olan dostluğuna bir miktar daha ilave”¹² edildiğini belirtmiştir.

Yeni Yunanistan Başbakanı Çaldaris'in, Celal Bayar'ın ziyaretini iade maksadıyla 1933 Eylül'ünde gerçekleşen Ankara ziyareti ilişkileri geliştirmiştir. Bu ziyaret esnasında Bulgaristan'ın revizyonist emellerine karşı planlandığı anlaşılan bir pakt imzalanmıştır. Celal Bayar, 24 Nisan

⁹ T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Cilt 24, 1 Kasım 1931, s. 3-4.

¹⁰ Sabahattin Özel, “Atatürk Dönemi Türkiye-Yunanistan İlişkileri”, *Türkler*, Cilt 16, (ed.) Hasan Celal Güzel, Kemal Çiçek, Salim Koca, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara 2002, s. 651-652.

¹¹ “Celâl, Numan B.ler Dün İstanbula Hareket ettiler”, *Cumhuriyet*, 11 Mayıs 1933, s. 1-2.

¹² Yunus Nadi, “Türk-Yunan İtilâfi”, *Cumhuriyet*, 11 Mayıs 1933, s. 1.

ATATÜRK DÖNEMİ BALKAN POLİTİKASI BAĞLAMINDA TÜRKİYE-YUNANİSTAN
EK ANTLAŞMASI

1938’de bu defa Başbakan olarak Atina’ya yapacağı ziyaret öncesi 1933’teki ziyaretine atfen “*müşterek hudutlarımızın garantisi formülünü Yunan Hükümetine Türkiye Hükümeti namına teklif eden ben olmuştum*” diyerek, 1933 Türk-Yunan Samimi Anlaşma Paketi fikrinin Türk dış politikasından doğduğunu açıklamıştır.¹³

14 Eylül 1933 tarihli Samimi Anlaşma Paketi’na göre Türkiye ve Yunanistan ortak sınırlarının karşılıklı olarak saldırıdan korunmasını güvence altına almışlardır. İki devlet uluslararası meselelerde birbirleriyle diyalog halinde bulunacak ve konferanslarda birbirlerinin çıkarlarını koruyacaklardır.¹⁴

Bulgaristan, iki devlet arasındaki sınırları güvence altına alan paketi çıkarlarına uygun görmediğinden tepkiyle karşılaşmıştır. Kurulma safhasındaki Balkan Antantı’nda Bulgaristan’ın da yer alması için çaba gösteren Türkiye bu tepkiyi gidermek adına girişimlerde bulunmuştur. Bu amaç doğrultusunda Başbakan İsmet İnönü ve Dışişleri Bakanı Tevfik Rüştü Aras Sofya’ya gitmişlerdir. Ziyaret sırasında Türkiye ve Yunanistan arasında yapılan sınırların korunmasına dair pakta Bulgaristan’ın da katılması istenmiş, teklif kabul edilmemiştir.¹⁵ Bulgaristan’ın bu tavrı Balkan Antantı’na ilişkin yaklaşımını da ortaya sermiştir.

10 Haziran 1930’da Ankara Sözleşmesi’ni imzalayarak mübadele koşullarında uzlaşan Türkiye ve Yunanistan aralarındaki dostluk bağına daha da geliştirmek arzusunda olmuşlardır. Atatürk ve Venizelos, bu bağı iki ülkeyle sınırlı kalmayıp bölgesel düzeyde de geliştirilmesi gerektiği düşüncesindeydi. Onlara göre Balkan Devletleri arasında ortak güvenlik ve iş birliği teşkilatı kurulmalıydı. Bu itici faktörle Türkiye ve Yunanistan öncülüğünde düzenlenen Balkan Konferanslarının ilki 5 Ekim 1930’da Atina’da toplanmıştır. Aralarında Bulgaristan’ın da bulunduğu altı Balkan devleti uyumsuzlukların barışçıl yollarla çözülmesini sağlayacak bir Balkan Paketi oluşturulmasını kararlaştırmışlardır. Bu maksatla her yıl Dışişleri Bakanları düzeyinde toplanılacaktı. İkinci Konferans Ekim 1931’de İstanbul’da toplanmıştır. Üçüncüsü Ekim 1932’de Bükreş’te gerçekleşmiştir. Azınlık meselelerinden doğan sorunları gerekçe gösteren Bulgaristan’ın toplantıdan ayrılması üzerine kalan beş devlet çalışmalarını sürdürmüşlerdir.

¹³ “Başvekilin Beyanatı”, *Cumhuriyet*, 25 Nisan 1938, s. 1,7.

¹⁴ İsmail Soysal, *Türkiye’nin Siyasal Andlaşmaları*, Cilt 1, 3. Baskı, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 2000, s. 443-444.

¹⁵ Tevfik Rüştü Aras, *Görüşlerim*, Semih Lütfi Kitabevi, İstanbul 1945, s. 48.

Yugoslavya Kralı Aleksandr Ekim 1933'te İstanbul'a gelerek Atatürk ile görüşmüştü. Bu görüşme Balkan devletleri arasındaki birlik fikrini olgunlaştırmakla beraber birliğin kuruluş sürecini de hızlandırmıştır. Asım Us, bu süreçte Türkiye'nin öncü bir rol üstlendiğine bahisle,

*“Atatürk, tarihin o büyük şahsiyetidir ki Balkan devletleri arasında birlik idealini ilk düşünen ve bu düşünceyi Kral Aleksandr'ın İstanbul'u ziyareti esnasında siyasî bir mesele halinde ortaya koyan devlet reisi olmuştur. Atatürk'ün Balkanlı milletler için ortaya koyduğu bu tasavvur Kral Aleksandr tarafından olduğu gibi o zamanki Yunan ve Romen devlet adamları tarafından da iyi bir kalple karşılandığı için az bir zaman içinde hakikat olmuştur.”*¹⁶ açıklamasında bulunmuştur.

Dördüncü Konferans Kasım 1933'te Atina'da toplanmıştır. Konferans öncesi Türkiye, Yunanistan ile Samimi Anlaşma Paktı, Romanya ile Dostluk ve Saldırmazlık Antlaşması imzalamıştır. Konferansa katılan devletler, Bulgaristan yer almasa da Balkan Antantı düşüncesi üzerinde görüş birliği sağlamışlardır. Dışişleri Bakanı Tevfik Rüştü Aras konferans sonrası Belgrad'a gitmiş ve Yugoslavya ile de Dostluk ve Saldırmazlık Antlaşması imzalanmıştır. Yunanistan, Romanya ve Yugoslavya ile ikili dostluk antlaşmaları yapan Türkiye böylece bölgesel teşkilatın altyapısını oluşturmuştur. Neticede ikili antlaşmalarla birbirine bağlanan dört devlet 9 Şubat 1934'te Balkan Antantı'nı kurmuşlardır. Konferanslara katılan Arnavutluk, İtalya'nın tutumundan çekindiğinden kuruluşta yer almamıştır. Bulgaristan ise tüm çağrılara karşın ittifaka katılmayı reddetmiştir.

Balkan Antantı ile imzacı dört devlet kendilerine ait Balkan sınırlarını karşılıklı güvence altına almışlardır. Balkanlardaki revizyonist devletlere karşı işleyecek pakt bölge dışından gelecek saldırılarda geçerli olmayacaktır. Bu durumda da sadece bölge ülkesi olan Bulgaristan'ın olası saldırılarına karşı tedbir alınmış oluyordu. Yunanistan pakta bir çekince koymuştur. Buna göre paktın amacı Balkan devletlerinden gelebilecek saldırıları önlemektir. Büyük devletlere karşı savaşılmayacaktır. Yunanistan, İtalya'nın tepkisinden

---

¹⁶ Asım Us, “Balkan Antantının Ankara Toplantısı”, *Kurum*, 1 Mart 1938, s. 1.

ATATÜRK DÖNEMİ BALKAN POLİTİKASI BAĞLAMINDA TÜRKİYE-YUNANİSTAN
EK ANTLAŞMASI

çekinmiş,¹⁷ Türkiye de Sovyetler Birliği ile karşı karşıya kalacağı bir olaya meydan vermeyeceğini açıklamıştır.¹⁸

2. Türk-Yunan Ek Antlaşmasına Uzanan Yol

Türkiye, bölgesel barış ve iş birliğine önem veren, komşularının toprak bütünlüğüne saygılı, Musul örneğinde görüldüğü üzere anlaşmazlıkların çözümünde uluslararası hukuk yollarını izleyen bir ülke olarak bölge ülkelerinin güvenini kazanmıştır. Yunanistan, bu dönemde gerçekçi bir dış politika anlayışına yönelerek tarihsel ihtiraslarını simgeleyen Megali İdea düşüncesini törpülemeye başlamış, deneyimli siyasetçi Venizelos önderliğinde statükocu bir anlayışa yönelmiştir.

Yunanistan, Atatürk Türkiye'sinin Balkanların huzur ve güvenliğini teminat altına alma çabasının farkındaydı. Venizelos'un eski Yunanistan Başbakanı olarak 12 Ocak 1934'te Nobel jürisine yazdığı mektup bunun bir göstergesi olmuştur. Venizelos mektubunda yaklaşık yedi asır boyunca Yakın Doğu ve Orta Avrupa'nın büyük kanlı savaflara sahne olmasının temel sebebinin Osmanlı İmparatorluğu ve onun mutlak yönetim sistemi olduğuna bahisle Mustafa Kemal Paşa'nın milli hareketinin galip gelmesiyle kurulan Türkiye Cumhuriyeti'nin bu belirsizlik ve hoşgörüsüzlük devletine son verdiğini açıklamıştır. Türkiye ile kanlı savaflara sürüklenmiş Yunanlılar olarak Türkiye'deki derin değişikliği ilk hissedenler olduklarını belirten Venizelos mektubunu, "*Mustafa Kemal Paşa'nın Nobel Barış Ödülü'ne adaylığını taktim etmekten şeref duymaktayım*" ifadesiyle tamamlamıştır.¹⁹

Samimi Anlaşma Paketi ile kendi sınırlarını emniyet altına alan Türkiye ve Yunanistan, Balkan Antantı vasıtasıyla bu teminatın kapsamını genişletmişlerdi. Balkanlarda barışı sağlamlaştırmayı hedefleyen Türkiye ve Yunanistan bu tedbirlerle yetinmeyerek ilave güvenlik tedbirleri konusunda görüşmelerini sürdürmüşlerdir. 1935 yılı başında Atina'da çıkan Proia gazetesindeki bir makale bu konuya değinerek iki devlet arasında yalnızca kara sınırlarına dair imzalanacak askeri bir antlaşma hazırlığına yer vermiştir. Yunanistan Savunma Bakanı General Kondilis kısa bir süre önce

¹⁷ Melek Fırat, "Yunanistan'la İlişkiler", *Türk Dış Politikası*, Cilt 1, 12. Baskı, (ed.) Baskın Oran, İletişim Yayınları, İstanbul 2006, s. 352.

¹⁸ Sovyet Rusya Balkan Antantı fikrine kuşkuyla yaklaşmıştır. Nisan 1932'de Sovyet Rusya seyahatine giden Başbakan İsmet İnönü Rusya lideri Stalin ile görüşerek bu kuşkuları büyük ölçüde gidermiştir. Bkz. İnönü, *a.g.e.*, s. 504-510.

¹⁹ Güneri Cıvaoglu, "Atatürk ve Nobel Ödülü", *Milliyet*, 11 Kasım 1997, s. 1.

gerçekleştirdiği Ankara ziyaretinde Türk mevkidaşı Zekai Apaydın ve Dışişleri Bakanı Tevfik Rüştü Aras ile görüşmüştür. Bu ziyaret sırasında hazırlayıcı görüşmelerin yapıldığına temasla gerektiğinde iki devletin birbirlerine askeri yardımda bulunmaları konusunun aylardır müzakere edildiği ve yakında sonuç alınabileceği açıklanmıştır. Habere göre bu antlaşmanın içeriği şöyle olacaktır:

“Fakat barış yalnızca imzalarla ve mühürlerle sağlanmaz. Barışı temin etmek için, aynı zamanda barışın sağlanması için, gerekli maddi vasıtaları ve Balkanların harp sonrası arazi vaziyetine karşı yapılacak her hangi bir müdahaleyi önleyecek vasıtaları bir sistem halinde tanzim etmek lazımdır. Askeri iş birliği hakkındaki Türk-Elen hususi anlaşmasının akdi, işte barış emniyetinin bu suretle kurulması amacını gütmektedir. Bu Türk-Elen askeri mukavelesinin iki memleket arasındaki bağları büyük mikyasta inkişaf ettireceği tabiidir. Bu tarda bir iş birliği bittabi karşılıklı bir emniyetin evvelce de mevcudiyetini nazarı dikkate aldığından, iki memleket büyüklerinin müteaddit defa söyledikleri gibi, Balkanlardaki Türk-Elen sınırları bundan sonra artık yalnız idarî bir kıymeti haiz olacaktır. Şunu da tebarüz ettirmek lâzımdır ki, yakında imzalanacak olan bu Türk-Elen mukavelesi iki memleketin yalnız kara sınırlarına taalluk edecektir.”²⁰

Sınır güvenliğini sağlamlaştırmayı amaçlayan askeri iş birliğine dair bu mukavele Türkiye-Yunanistan sınırının bütün olarak değerlendirilmesine olanak tanıyacaktı. Bu durumda da sınırlar yalnızca idari bir önem taşıyacaktı. Bununla birlikte yakında imzalanabileceği açıklanan Türkiye ve Yunanistan arasındaki askeri mukavele imzalanmamıştır. Bir süreliğine ara verildiği anlaşılan müzakerelerden o günlerde sonuç alınamaması muhtemeldi. Zira siyasal istikrardan yoksun Yunanistan 1935 Mart’ında Venizelos’un da içinde olduğu yeni bir darbe girişimiyle sarsılmıştır.

Siyasal istikrarını koruyan Türkiye’nin aksine Yunanistan Venizelos’un görevden ayrılmasının ardından yeniden darbeler ve siyasal gerginliklerle boğuşmaya başlamıştır. Kralcıların beklentilerini karşılayamayan Kralcı politikacılardan Çaldaris 1935’te istifa etmiş, yeni hükümeti kuran Kondilis cumhuriyete son verildiğini ilan etmiştir. Kondilis’ten sonra ise Demertzis başbakan olmuştur. Yunanistan’a dönen Kral Yorgo, Başbakan Demertzis’in 1936’da ölümü üzerine Savaş Bakanı İoannis Metaksas’ı başbakanlığa getirmiştir. O günlerde Yunan siyasetine

²⁰ “Yunanlılarla Yaptığımız Askerî Konuşmalar”, *Cumhuriyet*, 3 Şubat 1935, s. 1-2.

ATATÜRK DÖNEMİ BALKAN POLİTİKASI BAĞLAMINDA TÜRKİYE-YUNANİSTAN
EK ANTLAŞMASI

yön veren Venizelos da vefat etmiş, parlamentonun Eylül 1936 sonuna kadar kapatıldığı açıklanmıştır. Kral, parlamentodaki iki büyük grup olan Venizelosçu Liberaller ve Kralcı Popülistler arasındaki koalisyon hükümetini onaylamamıştır. Ayrıca Ağustos 1936'da parlamento resmen kapatılmış ve ancak 1946'da açılabilmiştir.²¹

Rejim değişikliği yaşanan Yunanistan'da yönetsel istikrarsızlık kalıcı bir hal almaya başlamıştır. Meydana gelen siyasal çekişmeler Türk-Yunan ilişkileri açısından yeni bir devre başlatılmasına yol açabilirdi. Bununla beraber yönetimi ele geçiren Metaksas dış politikada statükoyu koruma arzusunda olmuştur. Böylece Venizelos'un 1930'ların başında Türk-Yunan dostluğunun partilere bağlı olmadığına dair öngörüsü geçerliliğini sürdürmüştür.

Bu dönemde dört imzacı devlet arasında Balkan Antantı ile oluşturulması amaçlanan birlik ruhu yara almaya başlamıştır. Antanta katılmayı reddeden Bulgaristan antant üyesi Yugoslavya ile yakınlaşma çabası içine girmiştir. Bunun neticesi olarak 24 Ocak 1937'de Yugoslavya ile Bulgaristan arasında Dostluk Antlaşması imzalanmıştır. 15-17 Şubat 1937 tarihlerinde gerçekleştirilen Balkan Antantı Daimi Meclisi toplantısı sonunda yayınlanan tebliğde antant üyesi dört ülke idarecilerinin tam görüş birliği ve aralarındaki tesanüte vurgu yapılmış, Bulgaristan-Yugoslavya Dostluk Antlaşması'nın Balkan Antantı'nın amacına uygun olduğu tespitine yer verilmiştir.²² Yugoslavya öncesinde antant ülkelerinin onayını almıştır. Fakat Balkan Antantı'nın öncelikli hedefi Bulgaristan olduğundan bu antlaşmanın antant ruhuyla özdeşleştiği söylenemezdi.

1936 Temmuz'unda İspanya'da başlayan iç savaş diğer ülkelerin de müdahil olmasıyla karmaşık bir hal almıştır. Habeşistan'da görüldüğü üzere değişimci emellerini uygulamaya koyan İtalya 25 Mart 1937'de Yugoslavya ile Dostluk Antlaşması yapmıştır. Antlaşmanın ikinci maddesine göre taraflar birbirlerini ilgilendiren konularda danışma taahhüdünde bulunmuşlardır.²³

Bu gelişmeler antantla oluşturulmak istenen ittifak sisteminin zayıflamakta olduğunu göstermiştir. Avrupa'da cereyan edecek bir savaşta Balkanların savaş dışı kalması mümkün değildir. Üstelik Balkan Antantı'nın

²¹ Gürel, *a.g.e.*, s. 76-79.

²² "Konseyin Resmi Tebliği", *Cumhuriyet*, 19 Şubat 1937, s. 7.

²³ Fahir Armaoğlu, *20. Yüzyıl Siyasal Tarihi*, 17. Baskı, Alkım Yayınları, İstanbul 2010, s. 419.

askeri iş birliğine dair hükümleri de oldukça zayıftı. Bu durumda ülkesinin saldırıya uğrayacağı endişesini derinden hissederek Metaksas yeni güvenlik önlemleri arayışına girmiştir. Türkiye ile Yunanistan'ın askeri boyutlu bir iş birliği geliştirmesi her iki ülke açısından da verimli sonuçlar doğurabilirdi. 1938 Türkiye-Yunanistan Ek Antlaşmasına uzanan yol bu endişelerle yoğunlaşmıştır.

2.1. Balkan Antantı Genelkurmay Başkanları Toplantıları

Türkiye ve Yunanistan kuruluşundan itibaren Balkan Antantı'na işlerlik kazandırmak adına aktif iş birliği halinde olmuşlardır. Birlik idealinin sağlanabilmesi açısından iktisadi ve kültürel esaslar önemli bir yer teşkil etmiştir. Daimi meclis toplantıları dışında ticari ve iktisadi konuları incelemek üzere Ekonomik Meclisleri toplanıyor, Devlet Bankaları Toplantıları gerçekleştiriliyor, basın ve tıp kongreleri düzenleniyordu. Antant kapsamında pek çok alanda iş birliğine gidilmesi öngörülmesine rağmen çevresel gelişmelerin etkisiyle güvenlik öncelikli hedefler giderek daha fazla yer etmeye başlamıştır. Bu sebeple genelkurmay başkanları toplantıları düzenlenmesi kararlaştırılmıştır. Toplantılarda bölgesel meseleler masaya yatırılacak, ortak hareket etme imkân ve yolları araştırılacaktı.

Bu toplantıların ilki 1936 Kasım'ında Bükreş'te gerçekleştirilmiştir. Dış basında yer verilen bir habere göre bu toplantıda savaş durumunda antant ordularının tek kumanda altında bulunması, üyelerin gerektiğinde birbirlerine destek olabilmek adına aynı çap ve modelde silah ve cephane kullanması ve ortak eğitimler için karşılıklı olarak askeri personel gönderilmesi konuları görüşülmüştü.²⁴

Genelkurmay başkanları toplantısının ikincisi 1937 Ekim'inde Ankara'da yapılmıştır. Üzerinde durulan konulardan biri de antant devletleri silahlı kuvvetlerinin gerektiğinde birlik halinde hareket etme imkânlarının teminiydi. Daver, bu birlikteliğin önemini şu sözlerle açıklamıştır:

“Bu içtimalar, Balkan ittifakının sözden ibaret olmadığını ve bu bloka mensup devletlerin, lüzum hâsıl olunca, mütesanit bir askeri cephe teşkil edeceklerini gösteren bir delildir ve bu bakımdan Balkan, hatta şarki Akdeniz sulhuyla sıkı sıkıya alakadar bir hadisedir... Balkan ittifakına dâhil devletler, müşterek ve mütesanit hareket ettikleri takdirde, hem sulhu hem kendi harici emniyetlerini tekbaşlarına

²⁴ “Balkan Erkânıharbiye Toplantısı”, *Cumhuriyet*, 12 Kasım 1936, s. 1.

ATATÜRK DÖNEMİ BALKAN POLİTİKASI BAĞLAMINDA TÜRKİYE-YUNANİSTAN
EK ANTLAŞMASI

olduklarından daha iyi muhafaza edeceklerini anlamış ve sulha hizmet maksadıyla elbirliği etmişlerdir.”²⁵

Balkan orduları gerek bu toplantılar gerekse düzenledikleri manevralar sayesinde birbirlerini yakından tanıma fırsatı bulmuştu. Bu ordular arasındaki yakınlığın geliştirilmesi, icabında birlikte hareket etmek bakımından önemliydi ve birlikten kuvvet çıkartılabildi. Bununla birlikte antant içerisindeki orduların tek kütle halinde hareket ettirilmesi konusu gerçeklikten uzak bir düşünceydi. Bu durumun ayırıcılığı olan Türkiye ve Yunanistan aralarında yapacakları yeni bir askeri paktın hazırlığına başlamışlardı.

2.2. Türk ve Yunan Başbakanları ve Genelkurmay Başkanlarının Karşılıklı Ziyaretleri

1937 Mayıs’ında Londra’da çeşitli temaslarda bulunan Başbakan İsmet İnönü, yurda dönüşü öncesinde Yunanistan’a bir ziyaret gerçekleştirmiştir. 24 Mayıs 1937’de Selanik’e ulaşan Başbakan İsmet İnönü, burada Selanik Belediyesi’nin satın alarak Atatürk’e armağan ettiği Atatürk Evi’ni dolaşmış, Türk-Yunan ilişkilerinde dostluk duygularını kuvvetlendiren bu anlamlı armağan vesilesiyle Yunan halkı ve belediyeye teşekkürlerini sunmuştur.²⁶

Selanik’ten Atina’ya geçen Başbakan İsmet İnönü burada Başbakan Metaksas ve devlet erkânının sıcak davranışlarıyla karşılanmıştır. İkili görüşmelerin ardından açıklamalarda bulunan Metaksas, Balkan Antantı’nın faydaları konusunda hemfikir olduklarını vurgulamış, bu eserin payidar kalacağını savunmuştur.²⁷ Başbakan İsmet İnönü, Yunan Kralı II. Yorgo ile de görüşmüştür. Ordu Genel Müfettişi Orgeneral Kazım Orbay ve Türk Donanması Kumandanı Amiral Şükrü Okan bu ziyaretler sırasında hazır bulunmuşlardır.²⁸ Başbakan İsmet İnönü’nün temaslarını Balkanlar ve Akdeniz’in güvenliği açısından değerli gören Yunus Nadi, “*Balkan Antantı*

²⁵ Abidin Daver, “Balkan Bloku Akdeniz Şarkında Mühim Bir Sulh Amilidir”, *Cumhuriyet*, 31 Ekim 1937, s. 1.

²⁶ “Başvekilimiz Dün Gece Yarısı Atina’ya Vardı”, *Akşam*, 25 Mayıs 1937, s. 1-2.

²⁷ “Başvekilimiz Atina’dan Ayrıldı”, *Cumhuriyet*, 26 Mayıs 1937, s. 8.

²⁸ “Yunan Kralı Dün Başvekilimizi Kabul Ederek Bir Müddet Görüştü”, *Akşam*, 26 Mayıs 1937, s. 1.

devletlerinin umumî heyetini dünya siyasetinde bir büyük devlet payesiyle ölçmek lâzımdır” diyerek, bölgesel birlikteliğin önemine işaret etmiştir.²⁹

Atina’da 25 Mayıs 1937 akşamı Başbakan İsmet İnönü şerefine verilen ziyafet sırasında telefonla Başbakan İsmet İnönü’yü arayan Atatürk tarihi bir mesaj iletmıştır. Atatürk mesajında şöyle demiştir: “*Balkan müttefik devletlerinin Balkanlar’daki hudutları bir tek huduttur. Bu hududa göz dikenler güneşin yakıcı şuaile ile karşılaşır. Bundan sakınılmasını tavsiye ederim. Bu noktaya itina olundukça Balkanlarda dostluk şamil mânasını kazanır. Balkan ittifakının insanî ve medenî hedefi de budur.*”³⁰

Atatürk’ün Balkan sınırları ve pakt hakkındaki düşüncelerinden sevinç duyan Metaksas, Atatürk’e çektiği telgrafta şöyle demiştir:

“Balkan devletleri sınırlarının bir tek hudut teşkil ettiği hakkındaki beyanatınızla, Balkan Antantını kurmak için iş birliği yaptığımız seneler içindeki bütün gayretlerimizin temelini teşkil eden bir hakikate vücut vermiş oluyorsunuz. Bu, o derece mesut, o derece hakikat dolu bir ifadedir ki, memleketlerimizde bunu ta kalbinde hissetmeyen hiç kimse yoktur.”

Metaksas’ın telgrafına karşılık veren Atatürk, “*Bahtiyarım, hudutlarımız böyledir ve onları müdafaa edecek kuvvetlerin bir tek ve birbirinden ayrılmaz olduğunu söylemekle insani ve askeri büyük bir sevinç duyduğumu size bildiririm.*” demiştir. Bu telgrafın ardından Metaksas telefonla Atatürk’e, Türkiye ile Yunanistan’ın ebedi müttefik olduklarını ifade etmiştir.³¹

Aynı akşam yemekte konuşan Metaksas, İsmet İnönü’nün ziyaretinin Türk-Yunan dostluğunun göstergesi olduğunu, bu dostluğun hükümetlerin bir eseri olmakla kalmayıp milletlerin hissiyatına da yansıdığını belirtmiştir. Sözlerine devamla Türk-Yunan ittifakının önceden bulanık olan bölgeyi yatıştırmak suretiyle Balkan Antantı’nın imzalanmasını kolaylaştırdığını vurgulamıştır. Metaksas’ın konuşmasına yanıt veren Başbakan İsmet İnönü, Türk ve Yunan milletleri arasında asırlarca süren mücadelelerin kati bir

²⁹ Yunus Nadi, “Atina Temaslarında Balkanlar ve Akdeniz”, *Cumhuriyet*, 26 Mayıs 1937, s. 1.

³⁰ “Atatürk’ün Kıymetli Bir Hitabesi”, *Akşam*, 27 Mayıs 1937, s. 1.

³¹ “Atatürk’ün Balkan İtilâfına Verdiği Ehemmiyet”, *Cumhuriyet*, 27 Mayıs 1937, s. 1.

ATATÜRK DÖNEMİ BALKAN POLİTİKASI BAĞLAMINDA TÜRKİYE-YUNANİSTAN
EK ANTLAŞMASI

dostluk ve sağlam bir iş birliğine dönüştüğünü belirtmiş, bu dönüşümün savaş sonunun en dikkate değer hadiselerinden biri olduğunu öne sürmüştür.³²

Atina ziyaretini tamamlayan Başbakan İsmet İnönü, 27 Mayıs 1937’de yurda dönmüştür. Başbakan İsmet İnönü’nün 1931’deki ilk Atina ziyaretinde görüldüğü üzere ikinci ziyaret de oldukça faydalı geçmiş, Yunanistan’da yaşanan rejim değişikliğine karşın iki ülkenin iş birliği arzusu korunmuştur.

Bu ziyaretten kısa bir süre sonra Yunanistan Genelkurmay Başkanı General Papagos Türk ordusunun Trakya manevralarını izlemek üzere Türkiye’ye davet edilmiştir. Bu kapsamda 13 Ağustos 1937’de İstanbul’a gelen Papagos oldukça samimi bir şekilde karşılanmıştır. Bu yakınlıktan etkilenen Papagos gazetecilere şu beyanatta bulunmuştur:

“Türk hükümetinin bize karşı gösterdiği iyi kabulden ve misafirperverlikten dolayı teşekkür ederim. Türkiye’ye çözümler dostlukla bağlıyız ve biz Türkiye’yi ikinci vatanımız sayarız. Hükümet reisinden başlayarak en son Yunanlıya kadar Cumhurreisinin eserine ve Türk Hükümetine karşı hayranlık ve takdir hisleri besliyoruz. Kendimizi aynı aileden sayarız. Çünkü kardeşiz.”³³

Genelkurmay Başkanı Mareşal Fevzi Çakmak ve Yunanistan Genelkurmay Başkanı Papagos Trakya manevralarından sonra Yugoslav ordusunun manevralarını da birlikte takip etmişlerdir. Genelkurmay Başkanı Mareşal Fevzi Çakmak, Yugoslavya dönüşü 2 Ekim 1937’de Atina’yı ziyaret etmiştir. Bu ziyaretler askeri iş birliğinin geliştirilmesi arzusunun kanıtı olmuştur. Genelkurmay Başkanı Mareşal Fevzi Çakmak ziyaretinde Başbakan Metaksas ve Yunan Kralı II. Yorgo ile de görüşmüştür.

Genelkurmay Başkanı Mareşal Fevzi Çakmak şerefine verilen davette konuşan Metaksas, iki ülkenin kırılmaz bağlarla birleştiklerini söylemiştir. Barışın devamlılığı konusunda ortak istek gösterdiklerine temasla bu siyaset için güçlü bir orduya ihtiyaç duyulduğunu savunmuştur. Balkan Antantı üyelerinin askerlik yolundaki çabalarını takdir ettiğini ifade eden Metaksas, bu yolla esasen barışsever bir ideale hizmet ettiklerini vurgulamıştır.

³² “Başvekilimiz Bugün Geliyor”, *Cumhuriyet*, 27 Mayıs 1937, s. 1,6.

³³ “Trakya Manevraları”, *Akşam*, 14 Ağustos 1937, s. 1, 4.

Metaksas'ın ardından konuşan Genelkurmay Başkanı Mareşal Fevzi Çakmak, General Papagos ile Yugoslav ordularının manevrasını izlediklerine bahisle buradan dönüşte Atina'yı ziyaret etme fırsatı bulmasından duyduğu memnuniyeti dile getirmiştir. Çakmak, iki ülkenin iş birliği siyasetlerine ve bunun bölge açısından önemine dair şu açıklamalarda bulunmuştur:

“Bu sıkı temaslardan nasıl memnun olmayalım ki, bunlar, en iyi ifadesini Balkan Antantı paktında bulan ve en iyi surette kendisini komşularımız ve dostlarımızla münasebetlerimizde gösteren müşterek sulh idealimizin zemini bulunan müttefik ordularımızın mesut ve sıkı iş birliğini göstermektedir. Ufukların bazı defa ağır bulutlarla kararmakta olduğu bir devirde, memleketlerimizin, samimiyetini herkese misal olarak gösterebileceğimiz iş birliği siyasetimiz sayesinde, dünyaya karşı irade ettiği güpte verici sükûnet manzarasıyla iftihar edebiliriz.”³⁴

Ziyaretini tamamlayan Genelkurmay Başkanı 3 Ekim 1937'de yurda dönmüştür. Onun ziyaretinin ardından Yunanistan Başbakanı Metaksas Türkiye'ye gelerek çeşitli temaslarda bulunmuştur. 18-22 Ekim 1937 tarihlerindeki bu ziyarette Dışişleri ve Savunma Bakanlığı yetkilileri ile Donanma Komutanı da Yunan heyetinde yer almıştır. İstanbul turu sonrası açıklamalarda bulunan Metaksas, “Aramızda görüşülecek, halledilecek herhangi bir mesele yoktur ve olamaz... Benim gizli kapaklı bir işim yoktur. Ankara'da kalbimi tamamiyle açabileceğim” diyerek, Türk-Yunan ilişkilerinin samimiyetini vurgulamıştır. Bulgaristan'ın antanta katılması konusuna da değinen Metaksas, “Bunu hepimiz çok temenni ederiz.” demiştir.

Heyette yer alan Donanma Komutanı Ekonomu da bu sırada bir konuşma yapmıştır. Ekonomu, iki ülke arasındaki yakınlığın deniz kuvvetlerinin sınırlandırılmasına dair sözleşmeyle başladığını açıklamış, Türk ve Yunan milletlerinin aynı menfaatler etrafında birleştiğini belirterek, Türk ve Yunan denizcileri olarak barış idealine bağlı olduklarını, gerektiğinde ortak menfaatlerini savunmasını bileceklerini dile getirmiştir.³⁵

19 Ekim 1937'de Ankara'ya gelen Metaksas ve beraberindekiler Başbakan Vekili Celal Bayar ve Dışişleri Bakanı Tefik Rüştü Aras tarafından büyük bir merasimle karşılanmışlardır. Aynı günün akşamı Yunan

³⁴ “Erkânıharbiye Reisimiz Atina'da”, *Cumhuriyet*, 3 Ekim 1937, s.1, 6., “Mareşal Çakmak Atina'dan Ayrıldı”, *Cumhuriyet*, 4 Ekim 1937, s. 1, 7.

³⁵ “Dost Memleket Başvekili Aramızda”, *Cumhuriyet*, 19 Ekim 1937, s. 7.

ATATÜRK DÖNEMİ BALKAN POLİTİKASI BAĞLAMINDA TÜRKİYE-YUNANİSTAN
EK ANTLAŞMASI

Başbakanı şerefine verilen davette konuşan Başbakan Vekili Celal Bayar, iki ülke arasındaki fikir birliği ve karşılıklı menfaatlerin sarsılmaz bir dostluk oluşturduğunu ifade etmiştir. Başbakan Vekili Celal Bayar, bu dostluğun değerini şu sözlerle ortaya koymuştur: “İnsaniyet üzerine vahim endişelerin çökmüş olduğu ve daha iyi bir istikbal için yapılan teşebbüslerin neticesiz gayretler halinde dağıldığı bir zamanda milletlerimiz arasında sarsılmaz bir dostluğun vücut bulmuş olmasından dolayı hakkıyla iftihar edebiliriz.”

Başbakan Vekili Celal Bayar’ın konuşmasına yanıt veren Metaksas Türk-Yunan dostluğuna işaretle bunun savaş sonrası dönemin en dikkate değer olaylarından biri olduğunu söylemiştir. Dostluğun Balkanlar açısından kıymetine de işaret eden Metaksas konuşmasını şu sözlerle sürdürmüştür: “Menfaat birliği ve aynı sulh emelleriyle birleşmiş olan ve birliklerinin manevi kuvveti de işte bunda bulunan Balkan Antantının dört milleti, eskiden daima karışıklık ocağı addedilen Balkan yarım adasını Avrupa’nın en sulhçu ve emniyetli mıntıklarından biri haline getirmiş olduklarından dolayı iftihar edebilirler.” Resmikabul sırasında Yunanlı gazetecilere beyanatta bulunan Başbakan Vekili Celal Bayar, Türk Yunan dostluğunda gelinen noktanın uzağı görmesini ve zorluk içinde başarmasını bilen Atatürk’ün işaret ettiği yoldan yürümeleriyle olanaklı olduğunu ifade etmiştir.³⁶

Çankaya Köşkü’nde Atatürk ile görüşen Metaksas burada Balkan Antantı’nın Türk-Yunan anlaşmasına dayandığını vurgulamıştır. Atatürk te kendisine Türklerin ve Yunanlıların iş birliği içinde olmalarının kendi çıkarlarına olacağını belirtmiştir. Ayrıca Balkan Antantı’nın her sorunun çözümüne çare olamayacağını, sınır güvenliğinin dostlukla sağlanması gerektiğini ifade etmiştir.

Metaksas, bu görüşmede bazı endişelerinden de bahsetmiştir. Buna göre Bulgaristan’ın Balkan Antantı karşısındaki tavrı Yunanistan’ı etkilemekteydi. Yugoslavya ise antanta üye olmakla birlikte güvenmiyordu. Bu esnada Atatürk 1933 Türkiye-Yunanistan Samimi Anlaşma Paktı’nın geçerlilik süresinin on yıl uzatılması gereğini vurgulamıştır. Atatürk’e güven duyduğunu göstermek isteyen Metaksas, “Bütün Yunanlılar bir Atatürk tanır, programı o çizer, veçheleri o tayin eder.” diyerek, ayrıca Yunan Kralı’nın da kendisine güvendiğini belirtmiştir. Metaksas görüşmenin son kısmında

³⁶ “M. Metaksas Ankara’da Büyük Merasimle Karşılandı”, *Cumhuriyet*, 20 Ekim 1937, s. 1, 7.

Türkiye'ye bir saldırı gerçekleştirilmesi halinde Yunan ordusunun silahla karşı koyarak tarafsızlığını korumaya hazır olduğunu ifade etmiştir.³⁷

Türkiye ve Yunanistan'ın aralarında yeni bir askeri pakt oluşturma ihtiyacı Çankaya Köşkü'nde yapılan bu görüşmede gün yüzüne çıkmıştır. Atatürk, Balkan Antantı'nın askeri iş birliği konusundaki eksik yönlerinden hareketle Yunanistan ile geliştirilecek ikili ilişkilerin bölgenin esenliğine katkı sağlayacağını düşünmüştür. İkilinin görüşmesinde varılan nokta önceki antlaşma ve paktların yetersizliğini ortaya koymuş, bunlara ek olmak üzere tarafsızlığı silahla koruma konusunu gündeme getirmiştir. Böylece 1938 Türk-Yunan Ek Antlaşması anlam kazanmıştır.

Metaksas Ankara ziyaretinde o dönem izinli sayılan Başbakan İsmet İnönü ile de bir araya gelmiştir. 20 Ekim 1937'de Türk ve Yunan heyetleri arasında yapılan görüşmelerde iki ülkeyi ilgilendiren konular ve uluslararası meseleler geniş bir şekilde değerlendirilme imkânı bulmuştur. Görüşmelere dair yayınlanan tebliğde şu hususlara yer verilmiştir:

“İki dost ve müttefik memleket devlet adamları, inkişafın umumi sulh eserine esaslı bir surette faydalı olduğunu göstermiş bulunan Balkan Antantı paktına bağlılıklarını bir kere daha müşahede eyleyerek, iki memleket tarafından takip edilen ideale ve iki memleketin müşterek menfaatlerine her noktadan mutabık bulunan bu siyasete devamı kararlaştırmışlardır.

İki dost ve müttefik memleket devlet adamları, Yunanistan ve Türkiye tarafından takip edilen beynelmilel siyaset arasında mevcut tam mutabakatı çok büyük bir memnunlukla görüşmüşler ve iki memleketi birbirine bağlayan Entente Cordiale (Samimi Anlaşma) paktının, aralarındaki samimi ve dostane münasebetlerin icaplarına tamamıyla tevafuk eylediğini bir kere daha müşahede etmişlerdir.”³⁸

Metaksas, Celal Bayar ile görüşmesi esnasında onu Atina'ya davet etmiştir. Celal Bayar, cevaben gelecek Balkan Antantı toplantısı sonrası geleceğini bildirmiştir. Ankara'daki temaslarının ardından İstanbul'a dönen Metaksas burada bazı ziyaretlerde bulunmuştur. Türkiye'de bulunan Yunan tebaasının durumundan memnuniyetle bahseden Metaksas, “*Türk ve Yunan vatandaşları şimdi aralarında hiçbir ihtilaf olmayan iki kardeşler*”

³⁷ Mehmet Uysal, *1930-1938 Dönemi Türkiye Yunanistan İlişkileri*, İstanbul Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Danışman: Prof. Dr. Sabahattin Özel, İstanbul 2007, s. 330-331.

³⁸ “Resmi Tebliğ”, *Cumhuriyet*, 22 Ekim 1937, s. 5.

ATATÜRK DÖNEMİ BALKAN POLİTİKASI BAĞLAMINDA TÜRKİYE-YUNANİSTAN EK ANTLAŞMASI

demıştır. 22 Ekim 1937 gecesı ülkesine hareket etmeden önce gazetecilere verdiği beyanatta ziyaret izlenimlerini aktaran Metaksas, Türk-Yunan ittifakının her zamankinden daha kuvvetli bulunduğuna kani olarak Türkiye’den ayrılacağını ifade etmiştir. Metaksas konuşmasını şu sözlerle tamamlamıştır: “*Buradan şu derin kanaatle ayrılıyorum ki birleşmiş Türk ve Yunan ordularıyla kendi muhitimizde ve Balkan antantının diğer azalarının ordularıyla müştereken bütün Balkan yarımadasında sulhu tamamen emniyet altına alabiliriz.*”³⁹

Dışışleri Bakanı Tevfik Rüşü Aras daha 1929’da “*Yunan hudutlarını Türk hudutları olarak telakki ediyorum*” demıştır. Atatürk, 1937’de İsmet İnönü’nün Atina ziyareti sırasında gönderdiği mesajda Balkanlar’daki sınırların tek bir sınır olduğunu vurgulamıştır. Metaksas, Türkiye ziyareti münasebetiyle “*Yunanistanla Türkiye arasında artık hudut mevcut olmayacağı gün pek yakındır.*” diyerek, bu düşünceyi onaylamıştır. Ziyareti öncesi Türkiye ile Yunanistan’ın bir tek orduya sahip olduklarını açıklayan Metaksas bu düşünceyi daha da geliştirmiştir.⁴⁰

Türk ve Yunan devlet adamları İkinci Dünya Savaşı’nın patlak vermesine kısa bir süre kala yaptıkları bu açıklamalarda Türkiye ile Yunanistan arasındaki askeri yakınlığın bölgede kilit rol oynayacağına işaret etmişlerdir. Bekleneceği üzere Balkanların huzur ve güvenliği iki ülkenin atacağı adımların kararlılığıyla orantılı olacaktı. Bu açıdan bakıldığında Türkiye ve Yunanistan arasında yapılacak yeni bir askeri pakt önem kazanmıştır.

2.3. Balkan Antantı Daimi Meclisi 6. Dönem Toplantısı

1936 Kasım’ında kurulan Berlin-Roma Mihverinin dünyada yarattığı huzursuzluk İspanya’daki iç savaşın meydana getirdiği gerginlikle birleşmiştir. Gerginliğin denizaltı korsanlığı faaliyetleriyle Akdeniz’e sıçraması üzerine 1937 Eylül’ünde Nyon’da konferans toplanması kararlaştırılmıştır. İngiltere ve Fransa’nın girişimleriyle toplanan bu konferansa Almanya ve İtalya’nın katılmaması tarafların şekillendiğini kanıtlamıştır. Konferansa katılan Balkan Antantı ülkeleri İtalya’nın

³⁹ “Aziz Misafirimiz Avdet Etti”, *Cumhuriyet*, 23 Ekim 1937, s. 7.

⁴⁰ Metaksas, Averof kruvazörüyle gerçekleştirdiği bu ziyaretinde Türkiye’nin Atina büyükelçisi Ruşen Eşref ile yaptığı konuşmada “*İki ordu artık bir tek ordu ve iki filo da bir tek filodur*” ifadesini kullanmıştır. Bkz., “Türk Yunan Dostluğu”, *Ulus*, 18 Ekim 1937, s. 4., “Yunan Matbuatının Neşriyatı”, *Cumhuriyet*, 29 Ekim 1937, s. 1.

tepkisinden çekinmekle birlikte ortaklaşa hareket etmeye özen göstermişlerdir.

1938 yılı başında Avusturya'yı ilhak girişimlerine hız veren Almanya, Çekoslovakya üzerindeki emellerini de açıkça dile getirmekte sakınca görmemiştir. Balkan Antantı Daimi Meclisi 6. Dönem Toplantısı böyle bir konjonktürde 25-27 Şubat 1938 tarihlerinde Ankara'da gerçekleştirilmiştir. Bu toplantı, dünyadaki gelişmelere karşı alınabilecek bölgesel tedbirler açısından önem arz etmiştir. Toplantıyı takip etmek üzere İstanbul'dan Ankara'ya gelen Atatürk, 25 Şubat 1938'de Balkan Antantı temsilcileri Yunanistan Başbakanı Metaksas, Yugoslavya Başbakanı Stoyadinoviç ve Romanya Dışişleri Bakanlığı Müsteşarı Komnen ile temaslarda bulunmuştur. Aynı günün akşamı meclis üyelerine verilen davette konuşan Dışişleri Bakanı Tevfik Rüştü Aras, yaptıkları ittifakla karışık dünyada bir huzur örneği oluşturduklarını belirtmiş, milletler arasında dostluk vasıtası olmak istediklerini açıklamıştır. Dışişleri Bakanı Tevfik Rüştü Aras sözlerine devamlı siyasi ve iktisadi bağımsızlığın korunmasının önemi hakkında şöyle demiştir: *“Dört memleket için dış politikada hâkim olan prensip politik ve ekonomik istiklalimizi korumaktır ve bu prensibin en iyi barış zamanı teşkil ettiği kanaatiyledir ki dâhili mukavemet kuvvetimizi ve harici müdafaa vasıtalarımızı imkân nispetinde takviye etmek suretiyle bu ülkeye hizmet ettiğimizi müdrük bulunuyoruz.”*

Dışişleri Bakanı Tevfik Rüştü Aras'ın sözlerine karşılık veren Metaksas, Balkan Antantı devletlerinin aralarındaki birlik kuvvetiyle daha büyük bir bağımsızlık sağlamak azminde olduklarını ifade etmiş, antantın genel barış ortamına hizmet açısından da değerli olduğu kanaatinde olarak şöyle demiştir:

*“Dost ve müttefik dört Balkan devleti arasında kurulan ve bu devletlerin karşılıklı münasebetlerinde hâkim olan itimattan kuvvet bulan anlaşma, beynelmilel sahada aradaki birlik ve ahenk sayesinde her gün daha büyük bir ehemmiyet almaktadır. Öyle ki, Balkanların istikrarı için tasarlanan Balkan paktı, umumi sulh davası hizmetinde de kıymetli bir amil olmuştur.”*⁴¹

Yunanistan Başbakanı başkanlığında gerçekleştirilen Balkan Antantı Daimi Meclisi'nin 6. Dönem Toplantısı 27 Şubat 1938'de sona ermiştir.

---

⁴¹ “Balkan Konseyi Toplandı”, *Cumhuriyet*, 26 Şubat 1938, s. 1,7.

ATATÜRK DÖNEMİ BALKAN POLİTİKASI BAĞLAMINDA TÜRKİYE-YUNANİSTAN
EK ANTLAŞMASI

Toplantı kararları aynı gün tebliğ halinde yayınlanmıştır. Buna göre antant ülkeleri Milletler Cemiyeti'nin aldığı kararlara bağlı kalacak ve antant üyeleri diğer devletlerin iç politika meselelerine karışmayacaktır. Ayrıca kendi iç işlerine “*her ne mahiyette olursa olsun hiçbir müdahaleye karşı müsamaha göstermemeye*” karar vermişlerdir. Yugoslavya ve İtalya arasında yapılan Dostluk Anlaşması neticesinde Yugoslavya yeni İtalyan anayasasına uygun olarak Roma'ya İtalya Kralı ve Habeşistan İmparatoru nezdine yeni bir elçi göndermiştir. Romanya da aynı yönde bir karar almıştır. Tebliğde antant üyelerinin Akdeniz politikasına istinaden “*Akdeniz havzasında enternasyonal iş birliğini kolaylaştırmak için Yunanistan ve Türkiye'nin Habeşistan meselesindeki hattihareketlerini İtalya ile idame eyledikleri dostane münasebetlere tevfik etmek üzere icabını yapmaları lazım geldiği*” kanaati aktarılmıştır.

Ankara'da Türk ve Yunan temsilcilerinin ikili görüşmeleri neticesinde Türkiye ve Yunanistan arasında askeri ve siyasi yükümlülükler içeren yeni bir pakt taslağı hazırlanarak parafe edilmiştir. Bu durum tebliğde şöyle ifade edilmiştir: “*Başkan Metaksas ve Dr. Aras Türk-Elen antant kordiyal (samimi anlaşma) paktından olan iş birliğinin mevcut taahhütler çerçevesi dâhilinde genişletilmesini içine alan bir Türk-Elen munzam (tamamlayıcı) muahede projesi tevdi etmişlerdir.*”⁴²

Konseyde tebliğ edilen antlaşma metni ortak sınır emniyetine dayanan ittifakın çerçevesini genişletmiştir. Toplantı sonrasında Balkan Antantı Daimi Meclisi temsilcileri ile Çankaya Köşkü'nde verilen davette bir araya gelen Atatürk, Balkanlar hakkındaki ideallerini şu sözlerle ortaya koymuştur:

“Balkan ittifakı, bizim öteden beri samimiyetle üzerinde durduğumuz bir idealdir. Bu idealin her gün geniş bir saha üzerinde daha ziyade genişlemesini ve mesaha almasını görmekle bahtiyarım. Bu hususta müttefik Balkan devletlerini sevk ve idare eden zevatın büyük himmetleri ve muvaffakiyetleri ve ittifaka bağlılıkları şayanı takdirdir... Dünyada, şimdiye kadar, başka başka milletlerin ittifak yaptıkları ve asırlarca beraber yaşadıkları tarihte görülmiştir. Bizim kurmak istediğimiz ittifakın tarihte geçmiş olan ittifakların çok fevkinde olmasını isteriz. Tarihi bu kadar yüksek bir idealin esas temel taşı yalnız geçici politika esaslarında kalamaz. Bunun esas temel taşları

⁴² “Konseyin Resmi Tebliği”, *Kurun*, 28 Şubat 1938, s. 1, 4, “Konseyin Tebliği, *Cumhuriyet*, 28 Şubat 1938, s. 1, 7.

lazımdır ki kültür ve ekonomi cevheriyle dolu olsun. Çünkü kültür ve ekonomi her türlü siyasete istikamet veren temeldir.”⁴³

Antant üyesi ülke temsilcileri Balkan Antantı Daimi Meclisi toplantısında her zamanki gibi dayanışma içerisinde bulduklarını vurgulamaya çalışmışlardır. Bununla birlikte antant içerisinde bazı zaafırlar olduğu söylenebilir. Açıkça ifade edilmese de Yugoslavya'nın 1937'de Bulgaristan'la dostluk antlaşması imzalaması hoşnutsuzluk yaratmıştır. Almanya, Balkanlarda etkisini arttırıyordu. İtalya, Balkan devletleri arasındaki bağları zayıflatmak çabası içindeydi. İtalya ile antlaşma yapan Yugoslavya'nın Roma'ya Habeşistan İmparatoru adına da elçi yollaması gitgide İtalyan etkisi altına girmeye başladığını göstermişti. İtalya'ya karşı daha kararlı bir duruş sergileyen Türkiye ve Yunanistan'dan farklı olarak Romanya'nın da bu yönde karar alması antant içinde bölünmüşlük izlenimi doğurmuştur. Dolayısıyla antant üyeleri arasındaki emniyet bağlarının vurgulanmak istenenin aksine gevşemekte olduğu sonucuna varılabilir. Bu açıdan bakıldığında Türkiye ve Yunanistan'ın mevcut önlemleri yeterli görmeyerek hazırladıkları askeri pakt taslağı, diğeri antant üyelerinden ayrı olarak bağlarını güçlendirme arzularının göstergesi olmuştur.

3. Türkiye ile Yunanistan Arasındaki 1930 Dostluk, Tarafsızlık, Uzlaştırma ve Hakemlik Antlaşması ve 1933 Samimi Anlaşma Paktına Ek Antlaşma

Türkiye ve Yunanistan arasında Balkan Antantı Daimi Meclisi'nde tebliğ edilen tamamlayıcı antlaşmanın imzalanması için 18 Mart 1938 tarihinde Bakanlar Kurulu Kararı alınmıştır. 8278 Sayılı bu kararın gereğini yerine getirmek üzere Başbakan Celal Bayar ve Dışişleri Bakanı Tefik Rüşti Aras 27-30 Nisan 1938 tarihlerinde Atina'ya bir ziyaret gerçekleştirmişlerdir.⁴⁴ Yunan Başbakanı Metaksas, 18-22 Ekim 1937 tarihlerindeki Türkiye ziyareti sırasında o zaman Başbakan Vekili olan Celal Bayar'ı Yunanistan'a davet etmişti. Celal Bayar, antlaşmanın imzalanması vesilesiyle bu daveti de yerine getirmiştir.⁴⁵

⁴³ “Atatürk'ün Mühim Beyanati”, *Cumhuriyet*, 28 Şubat 1938, s. 1.

⁴⁴ *T.B.M.M. Zabıt Ceridesi*, Cilt 26, S Sayısı: 210, 1 Haziran 1938, s. 1.

⁴⁵ İsmet İnönü'nün başbakanlıktan ayrılması 18 Eylül 1937 akşamı kararlaştırılmasına rağmen ilk aşamada istirahatte olduğu duyurulmuştur. İsmet İnönü, 25 Ekim 1937'de başbakanlıktan ayrıldığını ilan etmiş, yeni hükümeti o sırada başbakanlığa vekâlet eden Celal Bayar kurmuştur. Bkz., İnönü, *a.g.e.*, s. 548.

ATATÜRK DÖNEMİ BALKAN POLİTİKASI BAĞLAMINDA TÜRKİYE-YUNANİSTAN
EK ANTLAŞMASI

Türk heyetinin Atina'ya hareketi öncesinde gazeteciler ziyafet vermişlerdir. Asım Us bu ziyafette yanında oturduğu Dışişleri Bakanı Tevfik Rüştü Aras'a, bu antlaşmanın imzalanması iradesinin hangi ülkeden geldiğini sormuştur. Dışişleri Bakanı Tevfik Rüştü Aras, cevaben “*her iki taraftan*” demiştir. Cevabı duyan Başbakan Celal Bayar müdahale ederek, “*Teşebbüs bizim taraftan gelmiştir. Balkanlarda olan her işteki teşebbüs bizimdir*” karşılığını vermiştir.⁴⁶

Gazetecilere açıklamalarda bulunan Başbakan Celal Bayar imzalayacakları yeni antlaşmaya dair görüşlerini şu sözlerle aktarmıştır:

*“Bugün Türkiye ile Yunanistan arasında bir kat daha kuvvetli bir bağ teşkil edecek olan yeni muahedemiz Balkanlarda artık bütün dünya için görünür ve arzuya değer bir hakikat olan sıkı dostluğu ikmal etmekte ve sulh politikamızın çok sıcak bir eseri olarak tebarüz etmektedir. Bu muahede mevcut Antant Kordialin tatbiki şekillerini tasrih eden yeni ve kıymetli bir vesika olacaktır.”*⁴⁷

Başbakan Celal Bayar ve Dışişleri Bakanı Tevfik Rüştü Aras'ın ziyaretleri öncesi dünya genelindeki gelişmeler kaygı vermeye devam etmiştir. Alman zırhlı kuvvetleri 12 Mart 1938'de Viyana'ya girmiş, Avusturya ilhak edilmiştir. Avrupa'nın merkezinde gerçekleşen bu olaya Fransa ve İngiltere tepki koyamamıştır. 23 Nisan 1938'de Çekoslovakya'nın Südetler Bölgesi'nde yaşayan Almanlar bu bölge için otonomi talep ederek Almanya ile yakınlaşma arzularını dile getirmişlerdir.⁴⁸ Dolayısıyla ziyaret bu gergin atmosferin etkisinde gerçekleşecektir.

İmzalanacak antlaşmayı değerlendiren Yunus Nadi, Türkiye ve Yunanistan arasındaki bağların hükümetleri aşarak karşılıklı olarak milletlere mal olduğunu belirtmiştir. İki milletin uzun süre hakiki görüşlerle birbirlerini anlayamadıklarını açıklayan Nadi, anlaşma düzeyine gelinmiş olması bağlamında Venizelos ile arasındaki bir konuşmayı şu sözlerle aktarmıştır: “*Tarihin cereyanındaki yanlışlığı nihayet coğrafya göstermiş ve tashih etmiştir. Bizzat Venizelos bizzat bu satırların muharririne: Osmanlı İmparatorluğu camiasında hukukunu müdafaya kadir bir Türk milleti bulunduğunu ihmal etmek hatamız sabit olunca Yunanistan'ın bu Türk*

⁴⁶ Asım Us, *Hatıra Notları*, Kitabevi, İstanbul 2012, s. 224.

⁴⁷ “Başvekil ve Hariciye Vekili Bu Akşam Atina'ya Gidiyorlar”, *Akşam*, 25 Nisan 1938, s. 4.

⁴⁸ Armaoğlu, *a.g.e.*, s. 346-349.

milletiyle dost olması lazım geldiğini ilk olarak kendim derhal takdir etmekte gecikmedim.”

Bu gerçeği Türk ve Yunan devlet adamlarıyla birlikte daha kıymetli olmak üzere iki milletin de çok iyi anladığına işaret eden Nadi, iki devletin dostluğuna dayalı dış politika esasının tarihin ve coğrafyanın icaplarından doğduğunu belirtmiştir. Bu kapsamda Türk-Yunan dostluğunun hükümet adamlarından fazla etkilenmeden sürdürülebileceği kanaatinde olarak şöyle demiştir: *“Türk-Yunan anlaşmasını tesis ve idame eden Yunan devlet adamlarından birçoğu gelip geçti. Şimdi Başbakan Ekselans Metaksas’ı hepsinden fazla bu anlaşmaya bağlı buluyoruz. İsmet İnönü’den sonra işte Celal Bayar da oldum olasıya aynı dostluğa ne kadar büyük kıymet ve ehemmiyet vermekte olduğunu bize anlatıyor.”*⁴⁹

*Kurun*⁵⁰ gazetesinde Asım Us imzasıyla yayınlanan bir makalede yeni antlaşmanın sınır emniyetine ilave olarak rejim emniyetini de içerdiğine vurgu yapılmıştır. Antlaşmanın Balkan Antantı açısından değeri ise şu sözlerle ortaya konulmuştur:

*“Balkan milletlerinin müşterek ideali Balkan birliğine doğru ilk adım olmak üzere kurulmuş olan Balkan Antantı Türk-Yunan anlaşmasıyla başlamıştır. Yani bu antant içinde Türk-Yunan ittifakı tarihi bir mevki almıştır. Türk-Yunan ittifakı ne kadar kuvvetlenirse bu temel üzerine dayanan Balkan Antantının da o kadar kuvvetleneceğine şüphe yoktur. Bu defa Atina’da imzalanacak olan muahede ile Türk-Yunan ittifakının bir kat daha kuvvetlendirilmesi Orta Avrupa’ya kadar sulh ve emniyet havası neşreden gürbüz Balkan Antantı ağacına yeni inkişaf kuvveti vermek için köklerini gübrelemekten başka bir şey değildir. Bu itibarla Atina’da imzalanacak olan yeni Türk-Yunan ittifak muahedesini aynı zamanda Belgrad ve Bükreş payitahtlarında da alkışlarla karşılanacak ve kutlanacaktır.”*⁵¹

Yolculuğu esnasında Atina ajansı muhabirine açıklamada bulunan Başbakan Celal Bayar, Türk-Yunan dostluğu binasına büyük bir taş götürmeye gittiğini ifade etmiş, *“bu dostluğun zamanın yardımıyla iki Balkan*

⁴⁹ Yunus Nadi, “Türk Başbakanının Atina Ziyareti”, *Cumhuriyet*, 25 Nisan 1938, s. 1, 4.

⁵⁰ Atatürk özellikle Hatay’ın Anavatana katılması sürecinde Asım Us takma adıyla *Kurun* gazetesinde başyazılar kaleme almıştır.

⁵¹ Asım Us, “Celâl Bayar Atina Yolunda”, *Kurun*, 25 Nisan 1938, s. 1, 4.

ATATÜRK DÖNEMİ BALKAN POLİTİKASI BAĞLAMINDA TÜRKİYE-YUNANİSTAN
EK ANTLAŞMASI

ve Akdeniz memleketinin moral birliğine doğru biçim değiştirmesi mukadderdir” demiştir.⁵²

Türkiye ve Yunanistan arasında 1933 Samimi Anlaşma Paktı imzalanmadan önce Bulgaristan paktı imzalamaya davet edilmiş, Bulgaristan’ın daveti reddetmesiyle üçlü bir anlaşma yapma girişimi sonuçsuz kalmıştı. Bulgaristan’ın Balkan ittifakı ruhunun dışında kalması ittifakın zayıf görünmesine sebep oluyordu. Türkiye komşusuna karşı anlayışlı bir tutum sergilemekle beraber komşusunun bir an önce Balkan siyasetinde yeni adımlar atmasını bekliyordu. Asım Us, “Bir Hatıranın Getirdiği Düşünce” başlıklı makalesinde bu konuya değinerek şöyle demiştir:

“Senelerden beri parti çekişmeleri arasında yıpranan Bulgaristan’da Köseivanof Hükümeti işbaşına geçinceye kadar memleketin umumi vaziyetine hâkim bir hükümet kurulamadığı için Türkiye gibi Balkan Antantına dâhil diğer dost ve müttefik memleketlerde de bu noktadan Bulgarlar bir dereceye kadar mazur görülmüşlerdir... Bakalım Bulgaristan komşumuz, Balkan çerçevesi içinde başlamış olan iş birliği planlarından uzak durmaktan dolayı hiç olmazsa kendi gördüğü zararları ne vakit takdir edecektir?”⁵³

Türk Heyeti 27 Nisan 1938’de Atina’ya ulaşmıştır. Yeni antlaşma aynı gün 1930 Dostluk, Tarafsızlık, Uzlaşma ve Hakem Antlaşması ile 1933 Samimi Anlaşma Paktı’nın tamamlayıcısı olmak üzere imzalanmıştır. Antlaşmayı Türkiye adına Başbakan Celal Bayar, Yunanistan adına ise Başbakan Metaksas imzalamıştır. Bu vesileyle Yunanlı gazetecilere beyanat veren Başbakan Celal Bayar, iki ülkenin de menfaatlerine dayandığı için Türk-Yunan dostluğunun ebedi olacağına vurgu yapmıştır. Antlaşmanın Balkanlarda sağlanan barış ve ittifak ruhunun yeni bir yansıması olmakla birlikte genel barış ortamına da hizmet edeceğini açıklamıştır.

Antlaşmanın imzalandığı 27 Nisan 1938 akşamı Türk heyeti şerefine verilen davette konuşma yapan Metaksas, sekiz yıllık Türk-Yunan dostluğu temellerinin 1930 ve 1933 antlaşmalarıyla atıldığını dile getirmiştir. Dostluk yolunda bir adım daha atıldığını belirten Metaksas, antlaşmanın önemine dair şunları ifade etmiştir:

⁵² “Başvekilin Hareketi”, *Cumhuriyet*, 26 Nisan 1938, s. 1, 7.

⁵³ Asım Us, “Bir Hatıranın Getirdiği Düşünce”, *Kurun*, 27 Nisan 1938, s. 1, 4.

“Bu metnin tehdit edici hiçbir hedefi yoktur, hiçbir kimse aleyhine yönelik değildir. Bu metin, Balkanların nâzımı olan barışsever anlaşmalar serisinde diğer bir vesikadan ibarettir. Ancak bu muahedenin sulhun muhafazası hususundaki ehemmiyeti yanında yüksek manevi bir şümulü de vardır. Bu muahede, Yunanistan’la Türkiye arasındaki bağların ne kadar derin ve sıkı ve iki memleketin, birliklerini her zaman daha ziyade sıkılaştırmak arzularının ne kadar büyük olduğunu bir kere daha ispat eder. Bu muahede, müttefiklerimiz Romanya ve Yugoslavya ile tam bir mutabakat içinde tahakkuk ettirilmiş olduğundan, antantımızın dört devleti arasında bütün noktalarda mevcut geniş ve samimi teşriki mesaiyi de belirtir.”⁵⁴

Metaksas’ın ardından konuşan Başbakan Celal Bayar samimi anlaşmanın ruhunu tamamlayan ve genişleten bu antlaşmanın Balkanlar açısından değerini öne çıkarmıştır. Antlaşmayı Balkan Antantı’na atıfta bulunarak yorumlayan Başbakan Celal Bayar ise şunları ifade etmiştir:

“Balkan Antantı zihniyetiyle tasarlanan bu yeni muahede iki memleketimizin kendilerini birbirine bağlayan rabitaları daima daha ziyade sıkılaştırmış azimlerinin bir ifadesidir. Bu, bizzat kendi menfaatlerimiz olduğu kadar beynelmilel sulhun menfaati bakımından da tahakkuk ettirilmiş kati bir sulh vesikasıdır ve bugün, bu muhabbet eserini, Türk-Yunan birliğinin remzini bütün dünyaya, Balkan azaları arasında hüküm süren tam tesanüt ve geniş ve halisane teşriki mesainin bir misali olarak iftiharla gösterebilir.”⁵⁵

Yunan gazeteleri antlaşmaya geniş yer ayırmışlardır. *Elefteron Vima* gazetesi yeni paktın halkın ruhunda hissedildiğini vurgulamış, paktın askeri boyutuna temasla *“Yunanistan ve Türkiye, yalnız barışmış ve bir daha çarpışmamağı taahhüt etmiş iki millet değil, fakat lüzumu takdirinde mülki tamamîyetlerini ve istiklâllerini müşterek surette müdafaa için kuvvetlerini birlikte hareket ettirecek iki müttefik devlettir”* demiştir. İki devletin uluslararası alanda birbirlerine yaptıkları yardımları hatırlatan *Katimerini* gazetesi ise Başbakan Celal Bayar’ın kullandığı birlik kelimesinin gelişigüzel kullanılmadığını ifade ederek, *“Yunanistan ve Türkiye, bir tek devlet gibi kati bir surette sulh idealine kendisini vermiş iki azmin birleşmesinden hâsıl olan bir kuvvet gibi kendilerini göstermişlerdir”* demiştir. *Proia* gazetesi iki devletin yakınlaşmasında Doğu Akdeniz havzasındaki menfaatlerin rolüne

⁵⁴ “Munzam Pakt Dün Saat 18 de İmzalandı”, *Akşam*, 28 Nisan 1938, s. 13.

⁵⁵ “Dost Yunan Kralı Dün Başvekilimizi Kabul Etti”, *Cumhuriyet*, 29 Nisan 1938, s. 1, 7.

ATATÜRK DÖNEMİ BALKAN POLİTİKASI BAĞLAMINDA TÜRKİYE-YUNANİSTAN
EK ANTLAŞMASI

işaret etmiştir. Bu kapsamda ek paktın ilerici bir hareketin başlangıç noktası olacağı savunulmuştur.⁵⁶

3.1. Türk-Yunan Ek Antlaşması Hükümleri

27 Nisan 1938’de imzalanan antlaşma metnine göre gaye Türkiye ve Yunanistan’ın kendilerine mutluluk getiren bağlarını güçlendirmek ve ikili ve çok yanlı anlaşma ve düzenlemeleri zedelemekten bütünleyici bir anlaşma yapma isteklerini hayata geçirmektir. Antlaşma beş maddeden oluşmuştur. Bu maddeler şunlardır:

Madde 1. Bağıtlı iki Yüksek Taraftan biri, kendisinin neden olmadığı bir ya da birkaç Devletin bir saldırısına uğrarsa, öteki Bağıtlı Yüksek Taraf, o Devlet ya da Devletlerin askerlerini, silâhlarını, savaş gereçlerini geçirmek ya da yiyecek, hayvan vb. sağlamak ve geri çekilen ordularını geçirmek ya da askersel keşiflerde bulunmak üzere, kendi topraklarından yararlanmasına, gerektiğinde silâhla karşı koyarak, tarafsızlığını korumağı yükümlenir.

Madde 2. Bağıtlı iki Yüksek Taraftan biri, üçüncü bir ya da birkaç Devletin düşmanca bir davranışıyla karşılaşır, öteki Bağıtlı Taraf duruma çare bulmak üzere, tüm çabayı gösterecektir. Bu çabalara karşın, savaş bir oldubitti olursa, her iki Bağıtlı Taraf, kendi yüksek çıkarlarına uygun bir çözüm biçimi bulmak amacı ile, durumu anlayışlı bir yaklaşım ve özenle yeniden incelemeyi yükümlenir.

Madde 3. Bağıtlı iki Yüksek Taraf, kendi toprakları üzerinde öteki ülkenin esenlik ve güvenliğini bozmak ya da Hükümetini değiştirmek amacını güden örgüt ve kümelerin oluşmasına ve yerleşmesine; bundan başka, öteki ülkeye karşı propaganda ya da başkaca her hangi bir araçla savaşım amacını güden kişiler ve kümelerin oturmasına hiçbir zaman olanak vermemeğı yükümlenirler.

Madde 4. Bağıtlı Yüksek Taraflar, ikili ya da çok yanlı olmak üzere yapmış oldukları, bugün yürürlükte bulunan bağıtların, işbu Antlaşma hükümlerinden ayrı olarak etkilerini bütünüyle sürdürmesinde anlaşmıştır.

Madde 5. Onay belgelerinin verişimi gününden başlayarak yürürlüğe girecek olan işbu Antlaşma 10 yıllık bir süre için yapılmıştır. Bu sürenin sona

---

⁵⁶ Aynı yerde, s. 7.

ermesinden bir yıl önce, Antlaşmaya, Bağlı Yüksek Taraflardan hiç birisince son verilmezse, gene özdeş bir süre için yürürlükte kalacak ve bu böylece sürecektir.

Bağlı Yüksek Taraflar, 30 Ekim 1930 günlü Türk-Yunan Dostluk, Tarafsızlık, Uzlaştırma ve Hakemlik Antlaşması ile 14 Eylül 1933 günlü İçtenlikli Anlaşma Paktının, yürürlük sürelerine ilişkin hükümlerine bakılmaksızın, işbu Antlaşma gibi özdeş süre için geçerli olmasında anlaşmıştır.⁵⁷

Tablo 1: Türkiye ve Yunanistan arasında 1930'larda yapılan antlaşmalarda güvenlik tutumu

Dostluk, Tarafsızlık, Uzlaştırma ve Hakemlik Antlaşması (30 Ekim 1930)	Samimi Anlaşma Paktı (14 Eylül 1933)	Ek Antlaşma (27 Nisan 1938)
Bağlı Yüksek Taraflardan biri, barışçı tutumuna karşın, bir ya da birkaç Devlet tarafından bir saldırıya uğrarsa, öteki Taraf, uyuşmazlığın tüm süresi boyunca, tarafsızlık gütmeği yükümlenirler. (Madde 2)	Türkiye ve Yunanistan, ortak sınırlarının dokunulmazlığını karşılıklı olarak güvence altına alırlar. (Madde 1)	Bağlı iki Yüksek Taraftan biri, kendisinin neden olmadığı bir ya da birkaç Devletin bir saldırısına uğrarsa, öteki Bağlı Yüksek Taraf, o Devlet ya da Devletlerin askerlerini, silâhlarını, savaş gereçlerini geçirmek ya da yiyecek, hayvan vb. sağlamak ve geri çekilen ordularını geçirmek ya da askersel keşiflerde bulunmak üzere, kendi topraklarından yararlanmasına, gerektiğinde silâhla karşı koyarak, tarafsızlığını korumağı yükümlenir. (Madde 1)

Kaynak: Soysal, *a.g.e.*, s. 401, 443, 597.

⁵⁷ Soysal, *a.g.e.*, s. 597-598.

ATATÜRK DÖNEMİ BALKAN POLİTİKASI BAĞLAMINDA TÜRKİYE-YUNANİSTAN
EK ANTLAŞMASI

Tabloda aktarıldığı üzere Türkiye ve Yunanistan arasında imzalanan 1930 Dostluk Antlaşması'na göre aralarından birinin saldırıya uğraması durumunda öteki devlet tarafsız kalacaktı. 1933 Samimi Anlaşma Paketi bu yakınlığı bir adım ileri taşımış, iki devlet ortak sınırlarını güvence altına almışlardı. Bulgaristan'ın Batı Trakya üzerindeki emellerinden duyulan çekincenin de bir ifadesi olan yükümlülük bu açıdan bakıldığında Türkiye'den ziyade Yunanistan'a güvence sağlamıştır. Ortak sınırların değişmezliğine vurgu yapan bu antlaşma Balkan Antantı'na esin kaynağı olmuş, antantı imzalayan dört devlet Balkan sınırlarının güvenliğini karşılıklı olarak güvence altına almışlardır.

Türkiye ve Yunanistan arasında yapılan 1938 Ek Antlaşması ise sınır güvenliğine farklı bir boyut eklemiştir. Atatürkçü dış politika batıda Balkan devletleriyle İtalyan emellerine set vurmak isteğinde olmuştur. Yeni antlaşmanın ilk maddesine göre taraflardan birinin saldırıya uğraması durumunda öteki taraf saldıran devletin askerlerini, silah ve malzemelerini kendi topraklarından geçirmesine izin vermeyecek ve tarafsızlığını koruyacaktı. Ayrıca antlaşmanın askeri pakt niteliğini kuvvetlendiren bir hüküm olarak tarafsızlığın gerektiğinde silahla karşı koyarak korunması kararlaştırılmıştır. Böylece olası bir savaş sırasında tarafsızlığa yapılan vurgu güçlendirilmiştir. Yunanistan doğudan Türkiye ise batıdan gelebilecek saldırılara karşı güvence sağlayacaktır. Bununla birlikte Yunanistan'a Türkiye sınırından gelebilecek saldırı oldukça düşük bir ihtimal olmuştur.

Taraflar, Ek Antlaşma'nın ikinci maddesi ile üçüncü devletlerden gelebilecek düşmanca davranışlar karşısında çözüm üretmek için çaba göstermeyi yükümlenmişlerdir. Üçüncü madde Türkiye ve Yunanistan'ın kendi toprakları üzerinde diğer ülkenin güvenliğini bozmaya veya hükümetini değiştirmeye yönelik faaliyetlere olanak vermemelerini kararlaştırmıştır. Tarafların birbirlerinin içişlerine karışmamasını hedefleyen bu yükümlülük siyasal çalkantıların hüküm sürdüğü Yunanistan açısından oldukça değerliydi. Dördüncü madde önceki antlaşmalarda da yer verildiği üzere tarafların yapmış olduğu ikili veya çok yanlı antlaşmaların bu antlaşma hükümlerinden ayrı olarak varlığını koruyacağını hükme bağlamıştır.

Ek Antlaşmanın son maddesine göre bu antlaşma on yıllık bir süre için geçerli olacaktır. Süre bitiminden bir yıl önce taraflardan birince sona erdirilmezse yeniden özdeş bir süreliğine yürürlüğe girecek ve böyle sürecektir. Ayrıca 1930 Dostluk Antlaşması ve 1933 Samimi Anlaşma

Paktı'nın yürürlük sürelerine bakılmaksızın yeni yapılan antlaşma gibi özdeş bir süre için geçerli olmaları kararlaştırılmıştır.⁵⁸ Böylece Türkiye ve Yunanistan arasında imzalanan birbirlerini bütünleyen bu üç antlaşmanın geçerlilik süreleri özdeşleştirilmiştir.

3.2. Ek Antlaşmanın Onaylanması

Yunanistan'daki temaslarının ardından 2 Mayıs 1938'de yurda dönen Başbakan Celal Bayar, antlaşmanın onaylanmasına dair kanun tasarısını 7 Mayıs 1938'de TBMM Başkanlığına sunmuştur. Antlaşma tasarıda şöyle gerekçelendirilmiştir: “*İşbu munzam muahedename ile esasen çok samimi olan iki taraf münasebatının daha ziyade inkişaf takviyesi ve Türk-Yunan hudutlarının daha esaslı bir emniyet altına alınması ve iki memleketin umumî sulh ve sükûn ülküsüne ve memleketlerinin dâhili inkişafı için istedikleri huzura olan bağlılıklarının bir defa daha teyidi istihdaf edilmiştir.*”⁵⁹

Antlaşmaya dair kanun tasarısı 1 Haziran 1938'de TBMM'de görüşülmüştür. Antlaşmayı değerlendiren Dışişleri Bakanı Tevfik Rüştü Aras öncekileri tamamlayan bu ek antlaşmanın iki komşu arasında şuurla ve istekle geliştiğini belirttiği beraberlik eğiliminin tescili ve doğal bir sonucu olduğunu açıklamıştır. Türkiye'nin Balkan Devletleri ile dostluk ilişkilerini geliştirme çabasından bahseden Aras bu noktada zımnen Bulgaristan'dan yeterli yakınlık görülmediğini ifade etmiştir. Buna rağmen umudunu koruduğu anlaşılan Dışişleri Bakanı Tevfik Rüştü Aras sözlerini şöyle sürdürmüştür: “*Artık Balkanlarda hava değişmiş ve asırlarca devam eden bin bir türlü tecrübelerin ve çekilen ıstırapların husule getirdiği bir anlayışla Balkan menfaat birliği ve kardeşlik duyguları belirmeğe başlamıştır.*”⁶⁰

Ek Antlaşma hakkında söz alan Tokat milletvekili Nazım Poroy, Türk-Yunan bağlılığının Cumhurbaşkanı Atatürk'ün çalışma arkadaşlarına verdiği isabetli tedbirler üzerine hayata geçtiğini belirtmiş, yeni antlaşmanın bu bağlılığın en güçlü eseri olduğunu vurgulamıştır. Poroy, bu antlaşmanın 1930 ve 1933 antlaşmalarına kıyasla daha yüksek bir anlam içerdiğini, bu

⁵⁸ 1930 Dostluk Antlaşması 5 yıllık bir süre için yapılmıştır. Süre bitiminden 6 ay önce son verilmezse süresi 5 yıl uzayacak ve böyle sürüp gidecekti. 1933 Samimi Anlaşma Paktı ise 10 yıllık bir süre için yapılmıştır. Bir yıl öncesinde ortadan kaldırılacağı bildirilmedikçe yeni bir 10 yıllık dönem için geçerli olacaktır. Bkz., Soysal, *a.g.e.*, s. 404, 444.

⁵⁹ *T.B.M.M. Zabıt Ceridesi*, Cilt 26, S. Sayısı: 210, 1 Haziran 1938, s. 1.

⁶⁰ *T.B.M.M. Zabıt Ceridesi*, Cilt 26, 1 Haziran 1938, s. 5; “Meclis Dün Türk-Yunan Paktını Tasdik Etti”, *Cumhuriyet*, 2 Haziran 1938, s. 1, 7.

ATATÜRK DÖNEMİ BALKAN POLİTİKASI BAĞLAMINDA TÜRKİYE-YUNANİSTAN
EK ANTLAŞMASI

yönüyle de sıradan bir tarafsızlıktan öte olduğunu ifade etmiştir. Dünyadaki tecavüzkâr hareketlerin kaygı verdiği günlerde iki ülkenin birbirlerinin emniyet ve rejimlerine karşı faaliyetlere izin vermemeyi yükümlenmelerini değerli bulduğunu belirten Poroy, bu bakımdan dünyaya rehberlik ettiklerini savunmuştur.

Antlaşmalar hükümetler tarafından yapılmakla birlikte esasen hükümetlerin aldığı bu kararlar milletin ruh haline de uygun olmalıydı. Söz alanlardan Konya milletvekili Ali Muzaffer Köker bu noktaya dikkat çekerek Türk ve Yunan milletlerinin antlaşmaya yönelik bakış açılarını değerlendirmiştir. Türk ve Yunan Başbakanlarının karşılıklı ziyaretleri sırasında halk dostluk ve ittifak bağları lehine tezahüratta bulunmuştur. Bu gelişmeye bahisle iki devlet arasındaki dostluk siyasetinin kabul gördüğünü vurgulayan Köker, yeni antlaşmanın bu tutumun bir eseri olduğunu açıklamıştır.

Milli Savunma Encümeni Başkanı Diyarbakır milletvekili Kazım Sevüktekin, tasarının görüşüldüğü encümenin bir üyesi olarak açıklamalarda bulunmak istemiştir. Atatürk dönemi dış politikasının, tarihsel sebepler dolayısıyla Yunanistan’la yaşanan sorunların aşılmasında önemli bir rol üstlendiği kanaatinde olan Sevüktekin şu ifadelerde bulunmuştur:

“Senelerce komşuluk etmekte bulunduğumuz Yunan hükümeti ile Osmanlı İmparatorluğunun lüzumsuz olduğuna kani olduğum anlaşamamazlığı, Yüksek huzurunuzda itaat ve derin saygı ve büyük sevgi ile eğilerek andığım En Büyüğümüz Atatürk’ün Türk Milletinin menfaatini mucip olan her işte olduğu gibi büyük isabetle irşat ve telkinine mazhar olan Türkiye Cumhuriyet Hükümeti, bu anlaşamamazlığı kökünden bertaraf ederek anın yerine bütün dünya milletlerine numune olacak surette Elen ile Türk arasında hudutsuz dostluk ve kardeşlik meydana getirmiştir.”⁶¹

Kütahya milletvekili Mehmet Somer ise konuşmasında Yunan halkının, antlaşmayı imzalamak için Yunanistan’a giden Başbakan Celal Bayar’a gösterdiği sevgi bağına temas etmiştir. Bu vesileyle Yunan devlet adamlarının önemine vurgu yapan Somer şöyle demiştir: *“Elen milletinin başında bulunan durbın ve durenmiş büyük Devlet adamı General Metaksas hiç şüphe yoktur ki, bu bağlılığın yegâne amili addedilmek lazımdır. Başta Elen Kralı Majeste İkinci Jorjun (Yorgo) yüksek müzaheretini de iftiharla*

⁶¹ T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Cilt 26, 1 Haziran 1938, s. 6-7.

zikretmek bir vecibedir.” Türkiye’nin bölgede attığı adımlardan Bulgar komşusunu haberdar ederek samimiyetini gösterdiğini dile getiren Somer, Bulgaristan’ın uzatılan ele karşılık verme fırsatını kaçırmaması gerektiğini söylemiştir.

Söz alanlardan Niğde milletvekili Cavit Oral, Türk-Yunan Ek Antlaşması’nın önemini dünya politikası ve barışı açısından yorumlamıştır. Ona göre antlaşma iki memleketin siyasi ve milli menfaatlerini karşılamakla beraber antlaşmaya yalnızca bu perspektiften bakılmamalıydı. Oral, bu düşüncesini şu sözlerle açıklamıştır:

“Dünya politikasının krizli ve zaman zaman endişe verici bir devresinde iki dünyanın birleştiği bir noktada iki komşu Devletin bütün siyasi formalitelerin üstünde milli bir inanış ve milli anlayışla birbirine ellerini vermelerinin, anlaşmalarının dünya politikasında ve tarihinde büyük rolü ve ehemmiyeti olsa gerektir. İşte biz bu gün bu muahedeyi tasvip ederken Türk-Yunan dostluğu için yeni bir çığır açmış oluyor ve böylelikle dünya sulhuna müspet yardımlarda bulunmuş oluyoruz.”⁶²

Antlaşmanın görüşüldüğü oturumda son sözü Elazığ milletvekili Fazıl Ahmet Aykaç almıştır. Aykaç, Türk-Yunan dostluğunun seyri ve antlaşma hakkında şu değerlendirmede bulunmuştur:

“Birbirini birçok alanda birçok kere denemiş olan bu iki millet, birbirinin elini dostça sıktıktan sonra şunu anladı: gördü ki şimdiden sonra emniyet, istiklal ve medeniyet yolunda sağlam adımlarla ilerlemek için en kuvvetli amil her ikisinin de her vakit kol kola ve kardeşçe yürümesidir. İşte bu gün önümüze sunulan eser bu şuurun iki millet arasında birçok tecrübeden, görgüden sonra tam bir iman haline geldiğini bütün âleme ilan edici bir sulh ve selamet beratıdır denilebilir.”

Fazıl Ahmet Aykaç sözlerine devamla Türk dış siyasetinin başka milletlere ve haklarına saygı esasına dayandığını vurgulamış, artan dostlukların bu prensiplere samimi bağlılıkla sağlandığını açıklamıştır. Antlaşma iki devletin tarafsızlıklarını korumalarının ötesinde bir anlam taşıyordu. Bunun sağlanması için gerektiğinde silahla karşı konulacaktı. Fazıl Ahmet Aykaç konuşmasını, *“Bütün âlem bilsin ki Türkün şeref ve şiarı verdiği sözü tutmak, koyduğu imzayı bir namus damgası addetmektir. O*

---

⁶² Aynı yerde, s. 7-8.

ATATÜRK DÖNEMİ BALKAN POLİTİKASI BAĞLAMINDA TÜRKİYE-YUNANİSTAN
EK ANTLAŞMASI

imzayı bulunduğu yerden silecek hiçbir el yoktur” sözüyle tamamlamıştır.⁶³ Bu ifadesiyle Türkiye’nin antlaşmalardan kaynaklanan yükümlülüklerini yerine getireceğinden kuşku duyulmaması gerektiğine işaret etmiştir.

Görüşmelerin tamamlanmasını takiben oya sunulan 1930 Dostluk Antlaşması ve 1933 Samimi Anlaşma Paketi’na ek 1938 Türkiye-Yunanistan Yeni Antlaşması oy birliğiyle kabul edilerek, 14 Haziran 1938 tarihli Resmi Gazete’de yayınlanmıştır. Antlaşma, tarafların 15 Temmuz 1938’de birbirlerine onay belgelerini vermelerinin ardından yürürlüğe girmiştir.⁶⁴

Antlaşmanın onaylanmasını değerlendiren Nadir Nadi, uluslararası ilişkilerde antlaşmaların hazırlık ve onay süreçlerine bahisle bunların şekilden ibaret bulduklarını belirtmiştir. Bununla beraber Türk-Yunan ilişkilerinde 1930’dan itibaren görülen gelişime yalnızca şekilsel olarak bakıldığında dahi iki milletin ruhundaki karşılıklı sempatinin nasıl arttığının görüleceğini savunmuştur. Tarafların iş birliğini bölgesel etkileri bakımından da değerlendiren Nadi şöyle demiştir: “Artık iki değil dördüz. Artık yirmi dört değil, altmış milyonuz, Balkan Antantı denilen bu büyük eser, asrımızın en varlıklarından biri olmaya namzettir. Üzerinde bütün Balkanlıların emeği ve hissesi bulunan bu abidenin temel taşı Türk-Yunan dostluğudur.”⁶⁵

Ek Antlaşma’nın yürürlüğe girmesini takiben 31 Temmuz 1938’de Bulgaristan ile Balkan Antantı arasında anlaşma yapılmıştır. Buna göre aralarındaki bir sorunun çözümünde şiddetten kaçınacaklardı. Bulgaristan, İkinci Dünya Savaşı öncesinde Balkanlı komşularıyla iyi geçinme siyasetine yönelmişti. Ne var ki Türkiye özellikle İtalya’nın yayılmacı dış politikasından kuşkuluydu. Balkan halkları arasındaki ittifak sistemi Atatürk’ün kurmayı arzuladığı birliğin uzağında kalmıştı. Savaş öncesi Yunanistan’la yapılan Ek Antlaşma bu gelişmenin sonucu olmuştur. Yunanistan bu antlaşmayla doğu sınırını iyice emniyete almıştır.

Savaşın başlamasıyla Balkan Antantı işlevini kaybetmiştir. Bloklar arasında sıkışan Balkan Devletleri savrulmuşlardır. Yunanistan bekleneceği üzere İtalya’nın saldırısına uğramıştır. Türkiye ile yaptığı antlaşmalar zincirinin sağladığı güvence sayesinde kuvvetlerini batıya yönlendiren

⁶³ Aynı yerde, s. 9-10; “Türk Yunan Dostluğu”, *Akşam*, 2 Haziran 1938, s. 1, 13.

⁶⁴ *Resmi Gazete*, 14.06.1938, Sayı 3933, s. 10031; Soysal, *a.g.e.*, s. 596.

⁶⁵ Nadir Nadi, “Türk-Yunan Munzam Paketi Tasdik Edildikten Sonra”, *Cumhuriyet*, 4 Haziran 1938, s. 1.

Yunanistan bu saldırıya direnmesine karşın Almanya'nın da saldırıya katılmasıyla işgale uğramıştır.

Sonuç

Lozan Barışı ertesinde Türkiye-Yunanistan ilişkilerinin önündeki en önemli engel etabli anlaşmazlığı olmuştur. Anlaşmazlığın 1930 yılında giderilmesiyle ilişkilerde yeni bir devre açılmış, bu dönüşümde Atatürk ve Venizelos arasında oluşan güven bağının payı çok büyük olmuştur. Türkiye yeni Balkan politikası dâhilinde geçmişten gelen düşmanlıkları terk ederek komşusuyla iş birliğini geliştirmeye yönelmiştir. Aynı dönemde Yunan yayılcılığının simgesi hâline gelen Megali İdea düşüncesinin savunucularından Başbakan Venizelos, dış politikada statükocu bir anlayışa yönelmiştir. Üstelik rejim değişikliğine rağmen Yunanistan'ın Türkiye'ye bakışı ve dış politika çizgisinde sapma yaşanmamıştır. Bölgede barışın temini mevcut durumun sürdürülmesine bağlı olduğundan Bulgaristan'ın toprak talepleri iki devletin yakınlaşmasını kolaylaştırmıştır. Yakınlığın etkisiyle 1933 yılında sınırların dokunulmazlığı karşılıklı olarak güvenceye alınmıştır. Bu güvence iki devletin dostluğuyla kurulan Balkan Antantı vasıtasıyla genişletilmiştir.

Türkiye ve Yunanistan'ın 1930'larda Balkan politikalarında yakınlaşmaya gitmesinde birçok sebep etkili olmuştur. Bu süreçte dünyada belirsizlikler artmış, statükonun değiştirilmesine dönük planlar uygulama aşamasına geçmiştir. Üstelik Milletler Cemiyeti ve uluslararası hukuk giderek yara almış, etkisizleşmiştir. İtalyan saldırganlığının Akdeniz'de yarattığı güvensizlik ve Bulgaristan'ın değişimci emelleri Balkanlarda iş birliğini gerekli kılmıştır.

Bölgede barış ve istikrarı sağlamak için tüm devletlerle iş birliğine hazır olan Türkiye hem bölge içinden hem de bölge dışından gelecek saldırılara karşı Balkan Devletleri'ni birleştirmek istemiştir. Bu çaba çerçevesinde antanta üye devletler, genelkurmay başkanları düzeyinde toplantılar yapmış, manevralar düzenlemişlerdir. Ancak üyeler arasında etkin askeri iş birliği geliştirilememiştir. Antant içindeki zayıflık Türkiye-Yunanistan iş birliğine duyulan ihtiyacı arttırmıştır. Taraflar Samimi Anlaşma Paktında yer alan taahhütlerin geliştirilmesi konusunda temaslarını sıklaştırmışlardır.

ATATÜRK DÖNEMİ BALKAN POLİTİKASI BAĞLAMINDA TÜRKİYE-YUNANİSTAN
EK ANTLAŞMASI

Türkiye ve Yunanistan arasındaki çalışmalar 1938 yılında Balkan Konseyi Daimi Meclisi'nin Ankara'da gerçekleştirilen 6. toplantısında somut hâle gelmiştir. Konseye sunulan antlaşma metni iki devlet arasında önceden yapılan ortak sınır emniyetinin kapsamını geliştirmeyi amaçlamıştır. En önemli maddesine göre iki devletten biri başka devletler tarafından saldırıya uğrarsa diğer taraf icabında silah kullanarak kendi topraklarının müttefiki aleyhine kullanılmasına karşı koyacaktır. Ayrıca bağıtlı taraflar kendi toprakları üzerinde diğerinin güvenliğini bozmak veya yönetimini değiştirmek gayesi güden faaliyetlere engel olacak, iç meselelerine karışmayacaklardır.

Türk-Yunan Samimi Anlaşma Paktı, Balkan Antantı ile yaptırım gücünü genişletmiştir. Pakt hükümleri Balkan Antantı'na ilham vermiş, burada yer alan sınır güvenliğinin karşılıklı olarak teminat altına alınması hükmü diğer antant üyelerince de kabul edilmişti. Sınırların icabında silahla karşı konularak korunmasını içeren yeni antlaşma hükümlerinin kabulü de beklenebilirdi. Ancak antant içerisindeki bağları güçlendirebilecek böylesi bir antlaşmaya Yugoslavya ve Romanya katılmamışlar, yükümlülüğün getireceği ağırlıktan çekinmişlerdir. İtalya ve Almanya'nın değişimci emellerine dünyada yarattıkları güvensizlik açısından bakıldığında Yugoslavya ve Romanya'nın nispeten zayıf ve coğrafi olarak bu devletlere yakın hedefler olmaları sebebiyle imkânlarını aşabilecek bir yükümlülük altına girmek istememeleri anlaşılabilir. Bu ülkelerde görülen çekimserliğin diğer nedeni ise dış politikalarında bağımsız hareket etme kabiliyetlerinin zayıflamış olmasıydı. Dolayısıyla antantın ruhuna uygun olan Türk-Yunan Ek Antlaşması hükümleri onların politik gerçekleriyle bağdaşmamıştır.

İki komşu arasındaki güvenlik tutumu ve bunun Balkan Antantı'na yansımaları Bulgaristan'a karşı caydırıcı bir etki oluşturabilmiştir. Fakat İtalya başta olmak üzere bölge dışından gelebilecek tehlikelere karşı ciddi önlemler alınmamış olması ittifak zeminini zayıflatmıştır. Türkiye, Avrupa'da oluşan bloklara karşı Balkanlarda askeri ittifak ve taahhütleri sağlamlaştırmaya çalışırken beklediği iş birliğini görememiştir. Mevcut manzara Balkan Antantı'na atfedilmek istenen birlik ruhunun arzulanan düzeyde olmadığına işaret ettiği gibi bu ruhun olası bir savaşta kolayca dağılabileceğinin de sinyallerini vermiştir. Bu kapsamda antant üyesi Balkan devlet adamlarının birlik ruhu hakkındaki övücü söylemleri ve üye devletlerin basımlarında yer alan antantı yüceltici ifadeler kendi kamuoylarını rahatlatmanın ötesine geçememiştir. Netice itibarıyla Türkiye savaş dışında kalırken Balkan Devletleri birer birer bağımsızlıklarını yitirmişlerdir. Yine de

Türkiye ikili ve çok yanlı antlaşma ve düzenlemelerde yer alan yükümlülüklerinin gereğini yerine getirmek konusunda gayret göstermiştir.

Türkiye'nin Balkan politikası 1930'ların başından itibaren bölge ülkelerinin tek kütle olarak hareket etmelerinin gereğini uygulamıştır. Bu doğrultuda kararlı adımlar atan Türkiye komşusu Yunanistan'la barışseverlik prensibini hayata geçirebilmiştir. Atatürk döneminde imzalanan Ek Antlaşma önceki antlaşmaları bir kademe daha yukarı taşıması bakımından bu prensibin son ve en güçlü eserlerinden biri olmuştur.

Antlaşma on yıl boyunca geçerli olacaktı. Fakat bir yıl öncesinde taraflarca feshedilmediği takdirde süresi kendiliğinden uzayacak, antlaşma böylece sürüp gidecekti. Ek Antlaşma, bütünüleyicisi olduğu 1930 Dostluk Antlaşması ve 1933 Samimi Anlaşma Paktı'nın yürürlük süreleriyle birleştirilmişti. Bu durum Türk-Yunan yakınlaşmasının ve aralarındaki antlaşmalar zincirinin son halkası olan antlaşmanın uzun vadeli olarak planlandığını göstermiştir. İki devlet onar yıllık periyotlar halinde uzaması öngörülen Ek Antlaşma'ya son vermediklerinden antlaşmanın hâlâ yürürlükte olduğu söylenebilir. Ne var ki bu antlaşma ve bütünülediği antlaşmalar İkinci Dünya Savaşı'nda Yunanistan'ın işgal edilmesiyle etkisini yitirdiğinden iki devletin belleğinden silinmiş görünmektedir. Taraflar savaş sonrasında bu antlaşmaların varlığından söz etmemekle beraber farklı ittifaklar vasıtasıyla birbirlerine bağlanarak iş birliği ihtiyaçlarını gidermeye çalışmışlardır.

KAYNAKÇA

ARAS, Tevfik Rüştü, *Görüşlerim*, Semih Lütfi Kitabevi, İstanbul 1945.

AKŞAM, “Atatürk'ün Kıymetli Bir Hitabesi”, 27 Mayıs 1937.

_____, “Başvekilimiz Dün Gece Yarısı Atina'ya Vardı”, 25 Mayıs 1937.

_____, “Başvekil ve Hariciye Vekili Bu Akşam Atina'ya Gidiyorlar”, 25 Nisan 1938.

_____, “Dost Yunan Kralı Dün Başvekilimizi Kabul Etti”, 29 Nisan 1938.

ATATÜRK DÖNEMİ BALKAN POLİTİKASI BAĞLAMINDA TÜRKİYE-YUNANİSTAN
EK ANTLAŞMASI

_____, “Munzam Pakt Dün Saat 18 de İmzalandı”, 28 Nisan 1938.

_____, “Trakya Manevraları”, 14 Ağustos 1937.

_____, “Türk Yunan Dostluğu”, 2 Haziran 1938.

_____, “Yunan Kralı Dün Başvekilimizi Kabul Ederek Bir Müddet Görüştü”, 26 Mayıs 1937.

ARMAOĞLU, Fahir, *20. Yüzyıl Siyasî Tarihi*, Alkım Yayınları, İstanbul 2010.

CUMHURİYET, “Atatürk’ün Mühim Beyanâtı”, 28 Şubat 1938.

_____, “Atatürk’ün Balkan İtilâfına Verdiği Ehemmiyet”, 27 Mayıs 1937.

_____, “Aziz Misafirimiz Avdet Etti”, 23 Ekim 1937.

_____, “Balkan Erkânıharbiye Toplantısı”, 12 Kasım 1936.

_____, “Balkan Konseyi Toplandı”, 26 Şubat 1938.

_____, “Başvekilimiz Atina’dan Ayrıldı”, 26 Mayıs 1937.

_____, “Başvekilimiz Bugün Geliyor”, 27 Mayıs 1937.

_____, “Başvekilin Beyanâtı”, 25 Nisan 1938.

_____, “Başvekilin Hareketi”, 26 Nisan 1938.

_____, “Celâl, Numan B.ler Dün İstanbula Hareket ettiler”, 11 Mayıs 1933.

_____, “Dost Memleket Başvekili Aramızda”, 19 Ekim 1937.

_____, “Erkânıharbiye Reisimiz Atina’da”, 3 Ekim 1937.

_____, “M. Metaksas Ankara’da Büyük Merasimle Karşılandı”, 20 Ekim 1937.

_____, “Mareşal Çakmak Atina’dan Ayrıldı”, 4 Ekim 1937.

_____, “Meclis Dün Türk-Yunan Paktını Tasdik Etti”, 2 Haziran 1938.

_____, “Konseyin Resmi Tebliği”, 19 Şubat 1937.

_____, “Konseyin Tebliği, 28 Şubat 1938.

_____, “Resmi Tebliğ”, 22 Ekim 1937.

_____, “Yunan Matbuatının Neşriyatı”, 29 Ekim 1937.

_____, “Yunanlılarla Yaptığımız Askerî Konuşmalar”, 3 Şubat 1935.

CİVAOĞLU, Güneri, “Atatürk ve Nobel Ödülü”, *Milliyet*, 11 Kasım 1997.

DAVER, Abidin, “Balkan Bloku Akdeniz Şarkında Mühim Bir Sulh Amilidir”, *Cumhuriyet*, 31 Ekim 1937.

DEMİRÖZÜ, Damla, *Savaştan Barışa Giden Yol Atatürk-Venizelos Dönemi Türkiye-Yunanistan İlişkileri*, İletişim Yayınları, İstanbul 2017.

FIRAT, Melek, “Yunanistan’la İlişkiler”, *Türk Dış Politikası*, Cilt 1, (ed.) Baskın Oran, İletişim Yayınları, İstanbul 2006, ss. 325-356.

GÖNLÜBOL, Mehmet ve SAR Cem, *Atatürk ve Türkiye’nin Dış Politikası (1919-1938)*, Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, Ankara 2013.

GÜREL, Şükrü Sina, *Tarihsel Boyutları İçinde Türk-Yunan İlişkileri 1821-1993*, İmge Kitabevi, Ankara 2018.

İNÖNÜ, İsmet, *Hatıralar*, (Haz.) Sabahattin Selek, Bilgi Yayınevi, Ankara 2014.

KURUN, “Konseyin Resmi Tebliği”, 28 Şubat 1938.

NADİ, Nadir, “Türk-Yunan Munzam Paktı Tasdik Edildikten Sonra”, *Cumhuriyet*, 4 Haziran 1938.

NADİ, Yunus, “Atina Temaslarında Balkanlar ve Akdeniz”, *Cumhuriyet*, 26 Mayıs 1937.

ATATÜRK DÖNEMİ BALKAN POLİTİKASI BAĞLAMINDA TÜRKİYE-YUNANİSTAN
EK ANTLAŞMASI

_____, “Türk Başbakanının Atina Ziyareti”, *Cumhuriyet*, 25 Nisan 1938.

_____, “Türk-Yunan İtilâfı”, *Cumhuriyet*, 11 Mayıs 1933.

ÖZEL, Sabahattin, “Atatürk Dönemi Türkiye-Yunanistan İlişkileri”, *Türkler*, Cilt 16, (ed.) Hasan Celal Güzel, Kemal Çiçek, Salim Koca, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara 2002, ss. 643-653.

RESMÎ GAZETE, Sayı: 3933.

SOYSAL, İsmail, *Türkiye'nin Siyasal Andlaşmaları*, Cilt 1, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 2000.

T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Cilt 22, 24, 26.

TUNCER, Hüner, *Atatürkçü Dış Politika*, Kaynak Yayınları, İstanbul 2011.

ULUS, “Türk Yunan Dostluğu”, 18 Ekim 1937.

US, Asım, *Hatıra Notları*, Kitabevi, İstanbul 2012.

_____, “Balkan Antantının Ankara Toplantısı”, *Kurun*, 1 Mart 1938.

_____, “Bir Hatıranın Getirdiği Düşünce”, *Kurun*, 27 Nisan 1938.

_____, “Celâl Bayar Atina Yolunda”, *Kurun*, 25 Nisan 1938.

UYSAL, Mehmet, *1930-1938 Dönemi Türkiye Yunanistan İlişkileri*, İstanbul Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi Enstitüsü, Yayımlanmamış Doktora Tezi, Danışman: Prof. Dr. Sabahattin Özel, İstanbul 2007.